

Bedre vilkår for studerende med funktionsnedsættelser

Afrapportering fra Arbejdsgruppen
for studerende med
funktionsnedsættelser

Februar 2022

Udgivet af Uddannelses- og Forskningsstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
Tel.: 7231 7800
ufs@ufm.dk
www.ufm.dk

Publikationen kan hentes på ufm.dk/publikationer

ISBN (elektronisk publikation): 978-87-94128-26-1

Bedre vilkår for studerende med funktionsnedsættelser

Afrapportering fra Arbejdsgruppen for
studerende med funktionsnedsættelser

Februar 2022

Indhold

1. Indledning	6
1.1 Arbejdsgruppens opgaver	7
1.2 Arbejdsgruppens medlemmer	8
2. Sammenfatning	9
2.1 Initiativforslag	11
2.1.1 Forslag til understøttelse af initiativforslag	11
3. Studerende med funktionsnedsættelser på de videregående uddannelser	14
3.1 Data om målgruppens udvikling på det videregående uddannelsesområde	16
3.2 Ledighed, frafald og gennemførelstid	18
3.3 Opsamling	29
4. Deltagelse i studieaktiviteter	30
4.1 Den generelle trivsel blandt studerende med funktionsnedsættelser	31
4.1.1 Det oplevede læringsmiljø	32
4.2 Et studiemiljø i et universelt design	34
4.2.1 Studiestart	35
4.2.2 Gruppearbejde og tilknytning til medstuderende	37
4.2.3 Didaktiske og pædagogiske greb i undervisningen	38
4.3 Initiativforslag der kan styrke den faglige og sociale tilgængelighed på de videregående uddannelser	40
5. Rammer, organisering og tilpasningsmuligheder	43
5.1 Organisering og koordinering mellem systemer	43
5.1.1 Forskellige systemer og manglende overblik	44
5.2 Rimelige tilpasninger og dispensationspraksis	45

5.2.1	Fleksibilitet vs. standardisering	47
5.3	Studieaktivitet som ramme	49
5.3.1	Fuldtidsstudie	50
5.4	Specialpædagogisk støtte (SPS)	52
5.5	Initiativforslag i forbindelse med rammer, organisering og tilpasningsmuligheder	54
6.	Bilagsoversigt	56
7.	Referencer	57

1. Indledning

Færre studerende med funktionsnedsættelser gennemfører en videregående uddannelse sammenlignet med øvrige studerende.¹ Samtidig fortæller de, at de oplever udfordringer i form af manglende kompensation og fleksibilitet samt tunge, gentagne sags-gange, i forbindelse med dispensationsansøgninger, hjælpemidler og rammer for deltagelse i uddannelserne. Samlet set udfordrer det deres muligheder for at gennemføre en uddannelse på lige fod med medstuderende uden funktionsnedsættelser.²

Studerende med funktionsnedsættelser er en meget sammensat gruppe, der spænder over studerende med fysiske funktionsnedsættelser, som f.eks. sklerose, muskelsvind, cerebral parese og hørenedsættelse til studerende med psykiske funktionsnedsættelser og udviklingsforstyrrelser, som f.eks. angst, depression, skizofreni, autisme, ADHD og ordblindhed. At gruppen er så sammensat betyder, at der er en stor forskel på, hvordan og i hvilken grad en funktionsnedsættelse påvirker den studerendes mulighed for at gennemføre sin uddannelse. Et fællestræk for mange af de studerende med fysiske og psykiske funktionsnedsættelser er, at de oplever en høj grad af udtrætning som følge af udfordringer der relaterer sig til deres funktionsnedsættelser. Ofte vil en funktionsnedsættelse således påvirke den studerendes samlede arbejds- og studieevne sammenlignet med deres medstuderende.

Studerende med funktionsnedsættelser kan således i forskellig grad have brug for hjælpemidler, støtte eller tilpasninger for at kunne studere på lige fod med studerende uden funktionsnedsættelser. Der findes i dag gode støtteordninger og de videregående uddannelsesinstitutioner arbejder allerede for, at overkomme de barrierer som de studerende med funktionsnedsættelser oplever, så de kan have lige muligheder for at klare sig godt på uddannelserne. Alligevel lader der til at være vedvarende udfordringer, og derfor er der behov for at se på, hvordan vilkårene på de videregående uddannelser kan forbedres, således at studerende med funktionsnedsættelser oplever, at de i store træk kan tage en uddannelse på lige fod med andre studerende. Der er derfor behov for en belysning af de aspekter af studielivet, som har betydning for målgruppens deltagelsesmuligheder og læringsudbytte.

Ud over de personlige gevinster hos den enkelte studerende med en funktionsnedsættelse, er der også store samfundsmæssige gevinster ved, at flere med funktionsnedsættelser tager en uddannelse og dermed forbedrer deres udgangspunkt for efterfølgende at kunne deltage i arbejdslivet. En ny undersøgelse fra COWI viser, at det kan betale sig at investere i, at flere med psykiske og kognitive funktionsnedsættelser gennemfører en uddannelse. Ifølge undersøgelsen vil et uddannelsesløft af bare 1 pct. (1.330 personer) af unge med en psykisk eller kognitiv funktionsnedsættelse over den tid, der svarer til et arbejdsliv (35 år), give en samfundsmæssig gevinst på mere end 1,2 mia. kr. Undersøgelsen peger på, at hvis ca. 10 pct. af gruppen løftes et enkelt uddannelsesniveau, så er den samfundsøkonomiske gevinst på over 12 mia. kr.

¹ VIVE (2021). *Mennesker med handicap - Hverdagsliv og levevilkår 2020*.

² Tænk tanken Perspektiv (2019). *Nødvendigt for nogle, godt for alle - en undersøgelse af vilkår for studerende med funktionsnedsættelser på lange og mellemlange videregående uddannelser*.

Med denne rapport søger arbejdsgruppen at samle viden om og dermed sætte lys på centrale vilkår af betydning for studerende med funktionsnedsættelser på videregående uddannelser. I rapporten præsenteret ligeledes initiativforslag, som har arbejdsgruppen har drøftet med afsæt i rapportens videngrundlag.

1.1 Arbejdsgruppens opgaver

Den 10. maj 2021 indgik regeringen (Socialdemokratiet), Venstre, Dansk Folkeparti, Socialistisk Folkeparti, Radikale Venstre, Enhedslisten, Konservativt Folkeparti, Nye Borgerlige, Liberal Alliance og Alternativet en politisk aftale om at styrke indsatsen for elever og studerende med fysiske- eller psykiske funktionsnedsættelser.³ Som opfølgning på aftalen nedsatte uddannelses- og forskningsministeren en arbejdsgruppen der i samarbejde med blandt andet sektoren skal se på forholdene for studerende med funktionsnedsættelser bl.a. dispensationspraksis og trivsel blandt studerende med funktionsnedsættelser. Arbejdsgruppens bidrag skal dermed ses i sammenhæng med den politiske aftale.

Af kommissoriet fremgår, at en central opgave for arbejdsgruppen er at skabe et fælles videngrundlag om de aspekter af studielivet for studerende med funktionsnedsættelser, som begrænser muligheden for, at de kan klare sig på lige fod med andre studerende på en videregående uddannelse. Herunder trivsel og deltagelse i studieaktiviteter, uddannelsesinstitutionernes praksis i forbindelse med individuelle tilpasninger af studieforløb, praktik, eksamen mv. og endelig sammenhængen og koordineringen mellem aktører og systemer, som understøtter studerende med funktionsnedsættelser.

Det er rapportens formål at belyse vigtige forhold og rammer, der har betydning for ligestillingen mellem studerende med funktionsnedsættelser og deres medstuderende. Arbejdsgruppens primære fokus er på at belyse forhold inden for de eksisterende økonomiske rammer jf. kommissoriet. Etableringen af videngrundlaget og drøftelserne har tydeliggjort, at der kan være tale om komplekse problemstillinger, som indeholder aspekter, der både kan være indlejret i kultur og adfærd, og samtidig have sammenhæng med f.eks. uddannelsernes struktur og andre strukturelle forhold på uddannelsesinstitutionerne.

Gennem en databaserede kortlægning af målgruppen og den fælles erfaringsopsamling, som arbejdsgruppen repræsenterer, indeholder nærværende rapport et samlet grundlag for at identificere og belyse væsentlige udfordringer og potentialer ift. at skabe et mere lige studie- og hverdagsliv på studiet for studerende med funktionsnedsættelser på de videregående uddannelser.

Med det afsæt har arbejdsgruppen drøftet mulige initiativer, som gruppen vurderer vil kunne bidrage til at understøtte og styrke de eksisterende rammer for de videregående uddannelser, så studerende med funktionsnedsættelser i højere grad kan studere på lige fod med andre studerende og trives i deres uddannelse.

Arbejdsgruppens kommissorium fremgår af bilag 1.

³Børne- og Undervisningsministeriet (2021). *Ny aftale om indsats for elever og studerende med handicap*.

1.2 Arbejdsgruppens medlemmer

Arbejdsgruppen er nedsat som en uafhængig og ekstern arbejdsgruppe, som sekretariatsbetjenes af Uddannelses- og Forskningsstyrelsen. Arbejdsgruppen består af 11 medlemmer, der fra forskellige perspektiver tilsammen repræsenterer bred viden om og indsigt i de forhold, som har betydning for studerende med funktionsnedsættelser i de videregående uddannelser:

- Pernille Ulrich, kontorchef, Uddannelses- og Forskningsstyrelsen (formand)
- Line Langkjær-Schuldt, studievejleder, Erhvervsakademi Kolding, IBA
- Alice Petersen, afdelingsleder, UCL Erhvervsakademi og Professionshøjskole
- Maj Vingum Lundø, Maritime Uddannelser
- Jens Bundgaard, afsnitsleder, Aarhus Universitet
- Anne Katrine Gøtzsche Gelting, lektor, Designskolen Kolding
- Pernille van Kleef, organisationskonsulent, Sammenslutningen af unge med handicap
- Karen Il Wol Knudsen, chefkonsulent, Danske Handicaporganisationer
- Louise Frost, næstforkvinde, Danske Studerendes Fællesråd
- Solbritt Borrs, næstforkvinde, Studenterforum UC
- Louise Lindhardt, fuldmægtig, Styrelsen for Undervisning og Kvalitet (BUVM)

2. Sammenfatning

Rapporten tegner et overordnet billede af at studerende med funktionsnedsættelser, er en gruppe studerende, som på en række parameter har det svære på videregående uddannelser end studerende uden funktionsnedsættelser. I det følgende opsummeres de centrale resultater, der præsenteres i rapporten.

Gruppen af studerende med funktionsnedsættelse udgør ca. 11 pct. af de studerende

Data om målgruppen viser, at andelen af studerende der har været eller aktuelt er registreret med funktionsnedsættelser fra 2010 til 2020 er steget fra 3 pct. til at udgøre ca. 11 pct. af alle studerende på de videregående uddannelser, svarende til knap 30.000. Målgruppen fordeler sig på de forskellige uddannelses typer således, at den højeste andel af studerende med funktionsnedsættelse er indskrevet på professionsbacheloruddannelserne, mens den laveste andel er indskrevet på erhvervsakademiuddannelserne.

Længere studietid, højere frafald og længere ledighed

Over perioden fra 2010 - 2020 viser data, at studerende med funktionsnedsættelser har haft højere andetårsfrafald, længere gennemsnitlig studietid og højere ledighed end studerende uden funktionsnedsættelser. Tendensen er den samme på alle dimensioner og tværs af uddannelses typer. Tendens slår tydeligst igennem for gruppen af studerende med psykiske funktionsnedsættelser.

Lavere trivsel blandt studerende med funktionsnedsættelse

Hvert andet år vurderer studerende deres læringsmiljøer og trivsel på de videregående uddannelser i spørgeskemaundersøgelser fra Danmarks Studieundersøgelse⁴. Besvarelsenerne fra de studerende med funktionsnedsættelser viser på alle dimensioner, at de generelt scorer lavere end deres medstuderende. Ser man alene på gruppen med psykiske funktionsnedsættelser er denne tendens endnu tydeligere. Det gælder både ift. tilhørsforhold til studiet og troen på egne evner, såvel som underviserinteraktion, læring og forståelse.

Manglende tilgængelighed i læringsrummet

Arbejdsgruppen har identificeret, at der ligger en stor opgave hos underviserne og uddannelsesinstitutionerne i at tilrettelægge læringsmiljøer, der er tilgængelige for studerende med funktionsnedsættelser, og at der er en række barrierer, der har betydning for de studerendes læringsudbytte. Arbejdsgruppen har belyst, at målgruppen i mange tilfælde oplever ikke at kunne gøre tilstrækkelig brug af hjælpemidler, f.eks. når undervisningsmaterialer ikke er tilgængelige i tide, eller når studerende ikke har mulighed for at optage lyd og video i undervisningen. Ud fra disse eksempler erfarer arbejdsgruppen, at studerende med funktionsnedsættelser ofte må kæmpe med ting, som kan have negative konsekvenser for de studerendes læringsudbytte.

En studiestart der er præget af usikkerhed, besvær og bekymringer

Arbejdsgruppen har set på de vilkår, der er forbundet med at starte på en videregående uddannelse som studerende med funktionsnedsættelser. Arbejdsgruppen har vurderet, at studiestarten – som for de fleste nye studerende – ofte er præget af udfordringer. For

⁴Tidligere Læringsbarometer og UddannelsesZoom.

nye studerende med funktionsnedsættelser betyder usikkerhed omkring fysisk- og social tilgængelighed, at studiestarten for mange er præget af bekymringer omkring ansøgninger, tilpasningsmuligheder mv. Arbejdsgruppen har drøftet, at det kan have en gavnlig effekt for studerende med funktionsnedsættelser, at institutionerne gør opmærksom på de muligheder, som studerende med funktionsnedsættelser har, allerede inden studie-start.

Utilsigtede konsekvenser af de eksisterende rammer og organisering

Arbejdsgruppen har identificeret, at studerende med funktionsnedsættelser oplever udfordringer, der relaterer sig til administration i forbindelse med deres studie- og støtteforløb, og at disse udfordringer i sig selv bliver en væsentlig arbejdsbyrde, der lægges oven i det at være studerende. På den baggrund har arbejdsgruppen drøftet, at det kan være hensigtsmæssigt, at uddannelsesinstitutionerne og systemejerne (STUK, UFS mv.) og evt. andre aktører såsom SPS-leverandører undersøger muligheden for at etablere mere kontinuerlige studie- og støtteforløb, der er bygget op om den studerendes brugerrejse. Den aktuelle praksis, der er opbygget omkring systemerne, kan for den enkelte studerende opleves som adskilte siloer, hvor den studerende gentagende gange er nødt til både at skulle forklare personlige og følsomme emner for flere sagsbehandlere og ofte skulle redegøre for dette fra det ene system til det andet. Konsekvenserne for de studerende med funktionsnedsættelser er, at gentagne ansøgningsprocesser, dokumentationskrav og møder med sagsbehandlere skaber en arbejdsbelastning, der skal lægges oveni deres studietid. Ligesom det gør det vanskeligt for den studerende at have overblik over sin egen situation.

Manglende fleksibilitet på uddannelsen bliver et benspænd

Arbejdsgruppen har identificeret, at flere studerende med funktionsnedsættelser oplever at være udfordrede i at kunne indgå på samme vilkår som studerende uden funktionsnedsættelser i fuldtidsstudier. Udfordringerne på institutionsniveau relaterer sig særligt til studieaktivitetskrav og praktik. Fuldtidsstudier er udgangspunktet for uddannelsessystemet for de videregående uddannelser. For nogle er hjælpemidler og øget fleksibilitet vejen til at kunne studere på fuld tid på lige vilkår som øvrige medstuderende. For andre studerende med funktionsnedsættelser er et studie på fuldtid i mindre grad eller slet ikke en realistisk mulighed. Tilsvarende vil et job på fuldtid som færdiguddannet være en ambition og mulighed for nogle, mens et mere fleksibelt arbejdsliv i højere grad er ambitionen for andre. Arbejdsgruppen vurderer på den baggrund, at øgede muligheder for at skabe fleksibilitet ift. studieaktivitet kan være et vigtigt greb, der kunne styrke flere studerende med funktionsnedsættelser ift. at komme godt igennem en videregående uddannelse.

Økonomisk tryghed og forudsigelighed som betydende faktor for et godt studieliv

Arbejdsgruppen har drøftet de studerendes forsørgelsesvilkår, herunder særligt SU. Nogle studerende med funktionsnedsættelser oplever utryghed ift. deres økonomi i perioder, hvor de får mulighed for at studere på nedsat tid, eller bekymringer ift. evt. at løbe tør for SU-klip til sidst i uddannelsen. Arbejdsgruppen finder, at trygge rammer for et godt studieliv for studerende med funktionsnedsættelser også handler om tryghed og forudsigelighed om økonomi. Arbejdsgruppen har derfor identificeret den udfordring, der ligger i, at en dispensation i forhold til studieaktivitetskravet efter uddannelsesreglerne isoleret set ikke giver den studerende ret til tilsvarende tillæg af SU-klip efter SU-reglerne. Selvom uddannelsesinstitutionen kan give dispensation til at forlænge et studieforløb, så skal den studerende fortsat opfylde SU-reglerne om studieaktivitet.

2.1 Initiativforslag

Arbejdsgruppen har forbindelse med etableringen af videngrundlaget drøftet de potentialer, der er forbundet med det fremadrettede arbejde med at forbedre vilkårene for studerende med funktionsnedsættelser. På baggrund af rapportens fund vil arbejdsgruppen særligt fremhæve fire initiativer, som af arbejdsgruppen vurderes centrale for det videre arbejde. Arbejdsgruppen finder samtidig anledning til at anerkende, at der potentielt kan være betydelige ressourcer forbundet med i praksis at skabe lige vilkår for studie gennemførelse for en så forskelligartet målgruppe.

Fire centrale initiativer

1. Bedre inddragelse af målgruppen før og under studiestart.
2. Bedre tilgængelighed i læringsmiljøerne ud fra et universelt design⁵.
3. Mere kontinuerlige studie- og støtteforløb, der er bygget op omkring den studerendes brugerrejse.
4. Bedre muligheder for at skabe mere fleksibilitet for studerende med funktionsnedsættelser med henblik på at kunne følge et fuldtidsstudium.

2.1.1 Forslag til understøttelse af initiativforslag

På baggrund af det etablerede videngrundlag og arbejdsgruppens indgående kendskab til studerende med funktionsnedsættelsers hverdagsliv på de videregående uddannelser, har arbejdsgruppen udarbejdet en række forslag til det videre arbejde med forbedre vilkårene for studerende på de videregående uddannelser.

Arbejdsgruppen anerkender, at der er en række andre tiltag, som kan være vigtige i arbejdet med at forbedre vilkårene for studerende med funktionsnedsættelser og disse forslag til inspiration skal ses i forlængelse heraf. Ligeledes ønsker arbejdsgruppen at gøre opmærksom på, at initiativforslagene skal ses inden for den nuværende (økonomiske) ramme jf. kommissoriet.

Arbejdsgruppen peger på følgende konkrete forslag, der kan forbedre studiestarten for studerende med funktionsnedsættelser:

- Det vil gavne studerende med funktionsnedsættelser, hvis institutionerne i informationsbreve til alle studerende i forbindelse med optag indarbejder information om de muligheder, som studerende med funktionsnedsættelser har, herunder information om specialpædagogisk støtte, SU-handicaptillæg og de individuelle tilpasninger, som institutionen kan foretage, f.eks. i forbindelse med undervisning og prøver.
- Det vil kunne gøre en forskel for ansøgningsprocesser i studiestarten, hvis institutionerne inden studiestart kigger på mulighederne for at invitere kommende studerende til at kontakte institutionen, så studieforløbet kan tilrettelægges, og de studerende kan vejledes om deres muligheder.

⁵ Princippet handler om at designe produkter, miljøer og omgivelser der kan bruges af alle uden behov for tilpasning eller særlige løsninger

- Det vil kunne hjælpe studerende med funktionsnedsættelser, hvis der skabes rammer for et mere smidigt ansøgningsforløb i overgangen mellem ungdomsuddannelse og videregående uddannelse, eksempelvis ved at understøtte den kommende studerende i at have sin dokumentation klar og evt. udarbejde en beskrivelse af det kendte støttebehov.
- Det kan være hensigtsmæssigt at sætte fokus på, at studerende har forskellige forudsætninger for deltagelse i studiestartsaktiviteter, og at institutionerne tager ansvar for at tilrettelæggelsen af studiestarten ud fra et universelt design, som kan rumme alle typer studerende.
- Dertil kan det være hensigtsmæssigt, at institutionerne klæder dem, der står for studiestartens faglige og sociale elementer, på i form af planlægning og gennemførelse af studiestartsaktiviteter. Eksempelvis gennem viden om tilrettelæggelse af studiestarten i et universelt design, f.eks. via særlige tilrettelagte kurser med fokus på tiltag, der styrker den faglige og sociale tilgængelighed.

Arbejdsgruppen peger på følgende forslag, der kan styrke den faglige og sociale tilgængelighed på de videregående uddannelser:

- På uddannelsesinstitutionerne kan der være behov for, at underviserne klædes bedre på til at skabe gode deltagelsesmuligheder for alle, herunder ift. at kunne tage dialog med studerende vedr. behov for individuelle hensyn. Underviseren har også en opgave i at understøtte, at den studerende i undervisningen kan gøre brug af sine eventuelle hjælpemidler, mens institutionen skal sikre, at der er nem adgang og fleksibilitet i brugen af lokalet, samt at det er fysisk muligt at gøre brug af hjælpemidler.
- For studerende med funktionsnedsættelser har det ofte stor betydning ift. deltagelse, at undervisningsmaterialet er tilgængeligt i god tid inden undervisningen. På samme vis er det afgørende, at undervisningsmaterialet er i af layoutmæssig kvalitet, at det kan læses af it-værktøjer, og at litteraturlister er tilgængelige i god tid, så studerende har mulighed for at anskaffe sig materialer. Arbejdsgruppen opfordrer til, at undervisningsmateriale så vidt som muligt er tilgængeligt i god tid forud for undervisningen – studerende peger på, at det bør tilstræbes, at undervisningsmaterialer er tilgængeligt en uge inden undervisningen.
- I dag er det ofte den enkelte studerende med f.eks. læse- og skrivevanskeligheder, der skal afklare med underviseren, om denne vil acceptere, at forelæsninger eller anden undervisning lydoptages. Underviseren kan måske have bekymringer ift. ophavsret eller andre forhold. Det vil have stor betydning for studerendes læringsudbytte, at disse forhold afklares centralt på institutionen, så der på institutionerne udarbejdes fælles retningslinjer for brug af optagelser i forbindelse med undervisning, så den enkelte studerende ikke oplever det som en forhandling med den enkelte underviser.
- På mange uddannelser kan gruppearbejde fylde en stor del af studiet, og på nogle uddannelser er gruppearbejde obligatorisk. Studerende med nogle typer af funktionsnedsættelser oplever betydelige udfordringer i forbindelse med gruppearbejde. Arbejdsgruppen peger derfor på, at det vil have betydning for de studerende læringsudbytte, hvis uddannelsesinstitutionerne understøtter fleksibilitet og alternativer til gruppearbejde.

Arbejdsgruppen peger på følgende eksempler på initiativer, der kan forbedre målgruppens vilkår i relation til studie- og støtteforløb:

- Uddannelsesinstitutionerne opfordres til at efterse deres studieadministration og -vejledning ift. barrierer i studie- og støtteforløb og i muligt og relevant omfang tilpasse med henblik på at skabe mere kontinuerlige forløb for den enkelte studerende. En tydelig visualisering og et klart studie- og støtteforløb kan gøre brugerrejsen mere enkel for den studerende.
- I visse situationer kan det lette administrationen, at forskellige dele af en uddannelsesinstitution har mulighed for at dele personoplysninger om studerende. Der kan derfor med fordel udarbejdes en fælles fortolkningsramme af GDPR-reglerne til uddannelsesinstitutionernes område.
- Arbejdsgruppen peger på, at bør ses nærmere på, hvorfor nogle studerende oplever meget ventetid på at få leveret støttemidler. Det er arbejdsgruppens vurdering, at en nedbringelse af ventetid i forbindelse med Specialpædagogisk Støtte (SPS) vil gøre en stor forskel for de studerende, som har behov for hjælpemidler/støtte.

Arbejdsgruppen peger på følgende eksempler på initiativer, der kan forbedre målgruppens vilkår i relation til at studere på fuld tid:

- Fuldtidsstudier er udgangspunktet for uddannelsessystemet for de videregående uddannelser. Mulighederne for mere fleksibilitet ift. studieaktivitet bør derfor undersøges. Arbejdsgruppen peger på, at uddannelsesinstitutionerne kan kigge på at give bedre mulighed for, at studerende kan tage undervisningen på andre udbud, hvis der eksempelvis er fag de mangler, tilbyde aftenhold, onlineundervisning mv.
- Specifikt for studerende i praktik peger arbejdsgruppen på, at uddannelsesinstitutionerne bør tage initiativ til at skabe mere fleksible rammer og et fokus på tættere samarbejde med virksomhederne/praktikstederne i forhold til særligt tilrettelagte praktikforløb samt samspillet mellem praktik og uddannelse.
- Arbejdsgruppen har drøftet de studerendes forsørgelsesvilkår, herunder særligt SU. Nogle studerende med funktionsnedsættelser oplever utryghed og beretter om bekymringer over deres økonomi i perioder, hvor de får mulighed for at studere på ned-sat tid eller bekymringer over måske at løbe tør for SU-klip til sidst i uddannelsen. Arbejdsgruppen finder, at trygge rammer for et godt studieliv for studerende med funktionsnedsættelser også handler om tryghed og forudsigelighed om økonomi. Arbejdsgruppen har derfor identificeret den udfordring, der ligger i, at en dispensation i forhold til studieaktivitetskravet efter uddannelsesreglerne ikke isoleret set giver den studerende ret til tilsvarende tillæg af SU-klip efter SU-reglerne. Selvom uddannelsesinstitutionen kan give dispensation til at forlænge et studieforløb, så skal den studerende fortsat opfylde SU-reglerne om studieaktivitet.

3. Studerende med funktionsnedsættelser på de videregående uddannelser

I dette kapitel belyses målgruppen, som er studerende med funktionsnedsættelser på de videregående uddannelser. I det følgende afgrænses målgruppen, og der gives et indblik i gruppens størrelse og udvikling over tid, ligesom der ses på de studerendes frafald, gennemførelsestid og ledighed set i forhold til studerende uden funktionsnedsættelser.

Studerende med funktionsnedsættelser er en meget heterogen gruppe. Dels dækker den over studerende med en række meget forskellige funktionsnedsættelser af fysisk og psykisk karakter, hvor følgevirkningerne af funktionsnedsættelser er forskellige. Dermed kan der være forskel på, hvordan og hvor meget den enkelte studerendes mulighed for at deltage på studiet er påvirket, ligesom der kan være forskel på den enkelte studerendes oplevelse af betydningen af deres funktionsnedsættelser. Fælles for studerende med funktionsnedsættelser er, at de grundet deres funktionsnedsættelse oplever barrierer eller udfordringer i forhold til at kunne deltage i og gennemføre studiet på lige fod med andre studerende.

Støtteprogrammet Specialpædagogisk Støtte (SPS) og SU-handicaptillæg under Statens Uddannelsesstøtte (SU) er oprettet med henblik på at give studerende med funktionsnedsættelse mulighed for at deltage i uddannelserne på lige fod med andre studerende. SPS og SU-handicaptillæg er to forskellige støtteformer. SPS er en støtte til at overkomme de barrierer, som de studerende oplever i forbindelse med deres uddannelse pga. af deres funktionsnedsættelse, som gives i form af konkrete hjælpemidler eller mentor-/tutorordninger afhængigt af type af funktionsnedsættelse, mens SU-handicaptillæg er en økonomisk støtte, som gives til studerende, der udover at modtage SU, vurderes at have en så betydelig varig psykisk eller fysisk funktionsnedsættelse, at den studerende reelt ikke er i stand til at have et studiejob ved siden af deres uddannelse.

Populationen i de to datakilder overlapper derfor på visse punkter, men gruppen af studerende med funktionsnedsættelser omfatter således alle studerende, der, jf. definitionen nedenfor, er registreret med enten SPS, SU-handicaptillæg eller begge. Data fra registrene for disse to støtteformer kan derfor give et billede af, hvor stor en gruppe af studerende, der har en funktionsnedsættelse, hvordan de fordeler sig på de forskellige videregående uddannelsessektorer, og hvordan deres adfærdsmønstre ser ud sammenlignet med andre studerende, når vi ser på uddannelsesmæssige nøgletal, såsom gennemførelsestid, frafald og ledighed.

Arbejdsgruppens formål med anvendelsen af data er at etablere et videngrundlag, der kan belyse de overordnede tendenser for målgruppen, som sammenholdt med arbejdsgruppemedlemmernes erfaringer giver et fælles videngrundlag. Grundet arbejdsgruppens overordnede afgrænsning i kommissoriet og begrænsede tidsplan analyseres de enkelte funktionsnedsættelser ikke. Der er dog valgt at give et billede af gruppen for studerende med læse- og skrivevanskeligheder og psykiske funktionsnedsættelser for at give et billede af de forskelle, der er inden for målgruppen.

Rapportens målgruppe og datagrundlag

Arbejdsgruppens formål med data retter sig mod, at få et billede af målgruppens størrelse og udvikling, samt deres adfærd på uddannelserne, herunder trivsel, læring og nøgletal om ledighed, gennemførelstid og frafald.

For at få et indblik i målgruppen "studerende med funktionsnedsættelser på videregående uddannelser", afgrænses målgruppen som studerende, der er registrerede i SPS-systemet og SU-systemet under SU-handicaptillæg. Med registreringen i systemet menes, at en studerende har søgt om støtte og fået godkendt sin ansøgning på et hvilket som helst tidspunkt forud for dataudtrækket. I den anvendte datadefinition antages studerende for at have en funktionsnedsættelse, såfremt vedkommende er eller på et tidspunkt har været registreret som SPS og/eller SU-handicaptillæg. Afgrænsningen vil derfor formegentlig være bredere end antallet af faktiske modtagere i de to systemer.

Overordnet sammenligner rapporten studerende med og uden en registreret funktionsnedsættelse. Yderligere er i rapporten et særligt fokus på to undergrupper: af funktionsnedsættelser: studerende med psykiske funktionsnedsættelser og studerende med læse- og skrivevanskeligheder. Det skyldes, at besvarelser fra de to undergrupper adskiller sig fra den samlede gruppe af studerende med funktionsnedsættelser (eksempelvis studerende med fysiske funktionsnedsættelser, neurologiske funktionsnedsættelser mv.).

Figurerne præsenterer fordelingerne for studerende med og uden en funktionsnedsættelse, samt fordelingerne for de to undergrupper.

For en mere uddybende forklaring af afgrænsningen se venligst bilag 4.

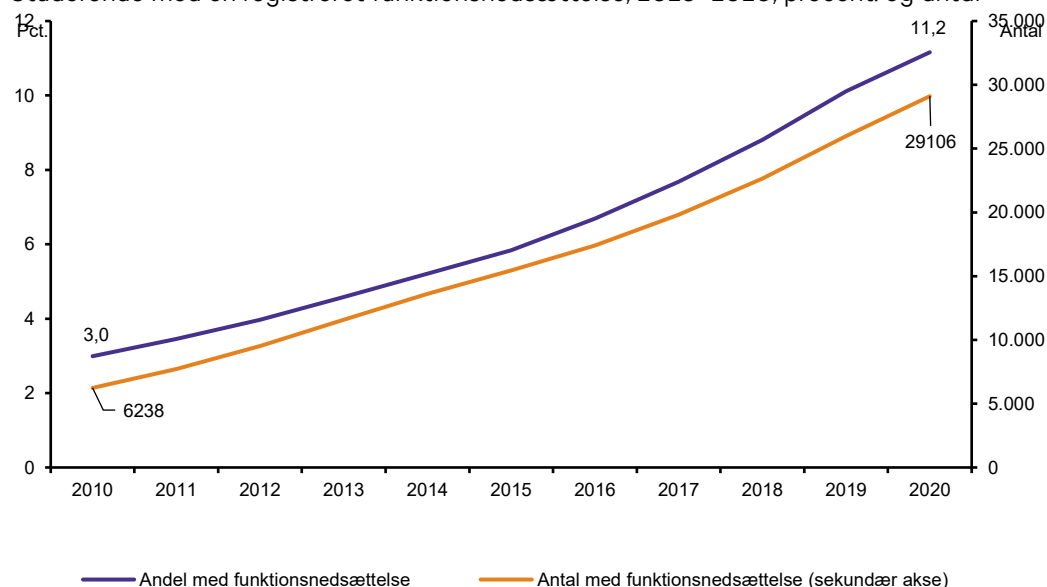
Det bemærkes, at de to støtteformer efter ansøgning gives til studerende, som vurderes at være berettigede hertil. Ved denne afgrænsning af målgruppen vil alle studerende med funktionsnedsættelser ikke nødvendigvis være repræsenterede i data: eksempelvis studerende som af forskellige grunde har valgt ikke at ansøge. Det er imidlertid arbejdsgruppens vurdering, at den valgte afgrænsning er repræsentativ i en sådan grad, der kan give os viden om og indsigt i målgruppens vej gennem deres uddannelse.

3.1 Data om målgruppens udvikling på det videregående uddannelsesområde

Antallet af studerende med funktionsnedsættelser er øget de seneste år. Fra at udgøre 3 pct. af den samlede bestand af studerende på videregående uddannelser i 2010 er andelen steget med 8 procentpoint til 11 pct., svarende til en stigning i antallet af studerende med funktionsnedsættelse fra 6.238 i 2010 til 29.106 i 2020. Stigningen i både antal og andel studerende er vist i Figur 3.1. Stigningen kan dels skyldes, at flere studerende med funktionsnedsættelser vælger at tage en videregående uddannelse. Dels kan det være udtryk for, at flere studerende er blevet opmærksomme på muligheden for at søge støtte under uddannelsen.

Figur 3.1

Studerende med en registreret funktionsnedsættelse, 2010-2020, procent. og antal

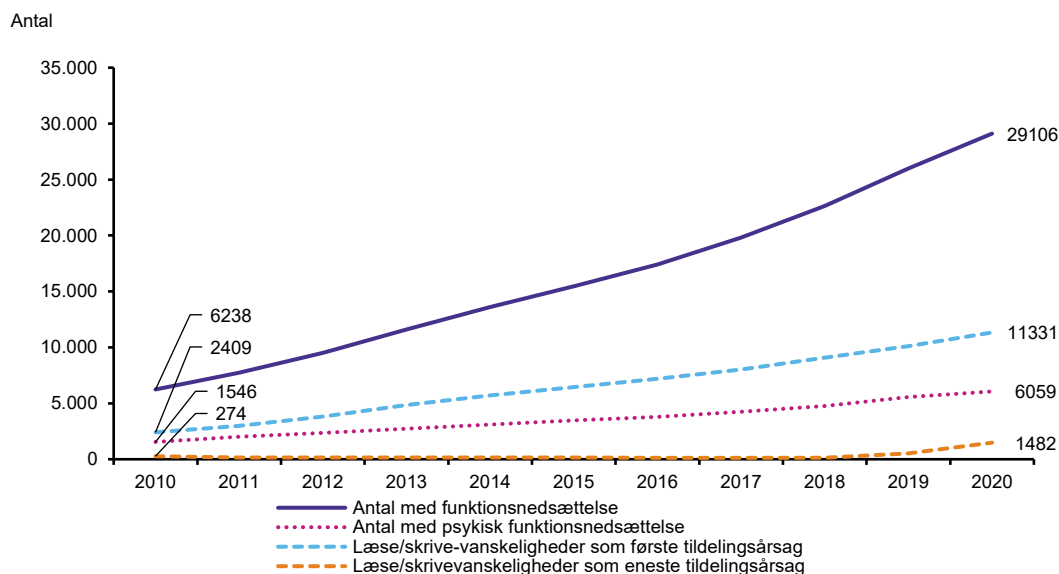
Anm.: Studerende på de videregående uddannelser under Uddannelses- og Forskningsministeriet. Opgjort pr. 1. oktober i analyseåret.

Kilde: SPS-systemet, SU-systemet og Danmarks Statistik.

Figur 3.2 sammenholder antallet af studerende med funktionsnedsættelser generelt med antallet, der i det givne år er registreret som havende en psykisk funktionsnedsættelse eller læse- og skrivevanskeligheder. For sidstnævnte vises to forskellige optællingsmetoder. Den lyseblå stiplede linje viser antallet af studerende, som ved første behandling i SPS-systemet er registreret med læse- og skrivevanskeligheder. Den orange stiplede linje viser, at antallet af studerende der på statustidspunktet *alene* var registreret med støtte tildelt med udgangspunkt i læse- og skrivevanskeligheder. Forskellen mellem de to kurver viser, at der er mange studerende med læse- og skrivevanskeligheder, der også modtager enten SU-handicaptillæg eller SPS til anden funktionsnedsættelse.

Figur 3.2

Udvikling i udvalgte funktionsnedsættelser, 2010 – 2020, antal studerende

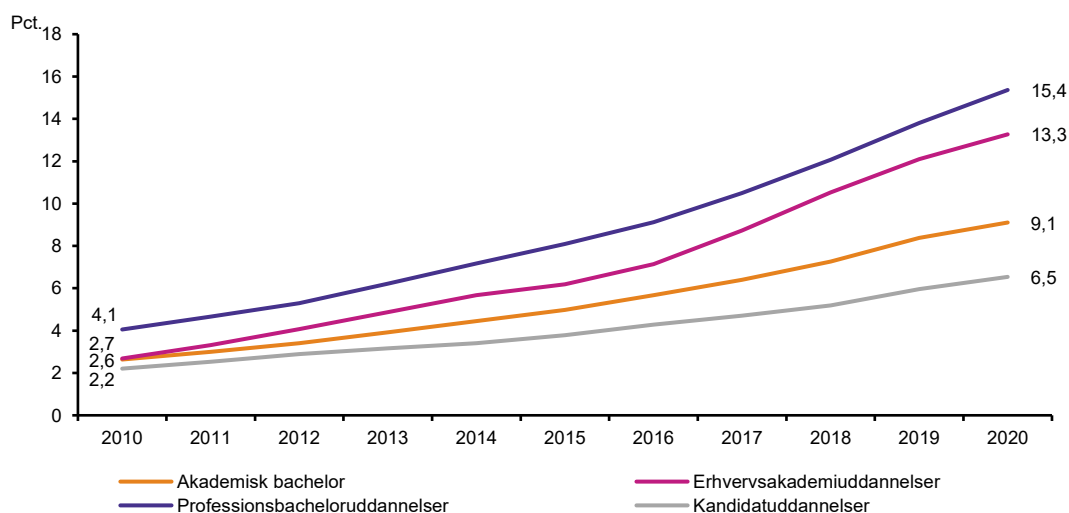
Anm.: Studerende på de videregående uddannelser under Uddannelses- og Forskningsministeriet. Opgjort pr. 1. oktober i analyseåret.

Kilde: SPS-systemet, SU-systemet og Danmarks Statistik.

På tværs af alle uddannelsestyper er der sket en stigning i andelen af studerende med funktionsnedsættelse, jf. Figur 3.3. Stigningen er mest udtalt blandt professionsbacheloruddannelserne, hvor andelen i perioden 2010 til 2020 er steget fra 4 pct. til 15 pct.

Figur 3.3

Studerende med en registreret funktionsnedsættelse, opdelt på uddannelsestype, 2010 – 2020, procent.

Anm.: Studerende på de videregående uddannelser under Uddannelses- og Forskningsministeriet. Opgjort pr. 1. oktober i analyseåret. Øvrige korte- og mellemlange uddannelser udeladt.

Kilde: SPS-systemet, SU-systemet og Danmarks Statistik.

Blandt erhvervsakademiuddannelserne er andelen også steget markant. Over hele perioden er andelen gået fra 3 til 13 pct. For akademiske bacheloruddannelser og kandidatuddannelser har stigningerne været mindre markante med udviklinger på henholdsvis 6 og 4 procentpoint.

Ud over den overordnede definition af studerende med funktionsnedsættelser opereres der som nævnt med undergruppen "studerende med psykiske funktionsnedsættelser". Denne gruppering er valgt, da det ret hurtigt blev tydeligt, at denne gruppe af studerende i data skiller sig ud fra andre studerende med funktionsnedsættelser. Arbejdsgruppen har derfor valgt, at få synliggjort denne gruppe særskilt.

I alle opgørelser vises data opdelt i grupperne studerende uden funktionsnedsættelser og studerende med funktionsnedsættelser samt undergruppen studerende med psykiske funktionsnedsættelser. Det betyder samtidig at andre undergrupper, som f.eks. studerende med fysiske funktionsnedsættelser, studerende med neurologiske funktionsnedsættelser eller andre underinddelinger ikke er belyst særskilt i nærværende rapport. Disse grupper indgår alene som en del af den overordnede gruppe af studerende med funktionsnedsættelser.

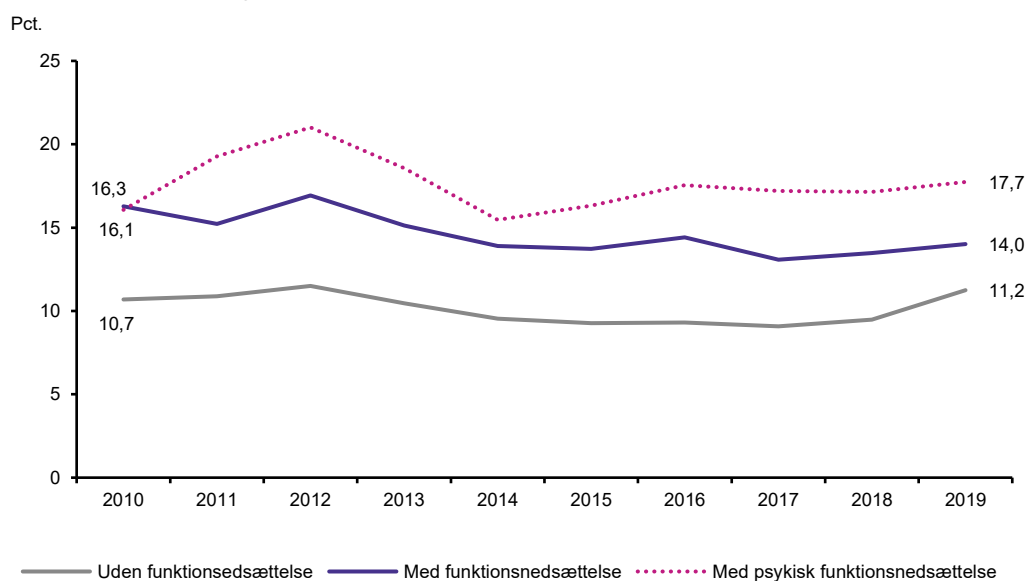
3.2 Ledighed, frafald og gennemførelsestid

Ledighed, frafald og gennemførelsestid opgøres for den samlede gruppe af studerende med funktionsnedsættelser samt opdelt på uddannelsestype, herunder henholdsvis erhvervsakademiuddannelser, professionsbacheloruddannelser, akademiske bachelor- og kandidatuddannelser. Det er altså uddannelsestypen og ikke institutionstypen (universitet, maritim eller kunstnerisk institution etc.), der bestemmer, hvilken opgørelse den enkelte studerende indgår i. Opgørelserne er ikke foretaget for undergruppen læse-skrivevanskeligheder grundet for få besvarelser når der opdeles på uddannelsestype. Undergruppen af studerende med en psykisk funktionsnedsættelse fremgår af figurerne.

Ved ledighed forstås nyuddannedes ledighed målt i 4.-7. kvartal efter endt uddannelse. I rapporten anvendes således det samme nøgletal, som også anvendes andre steder for sektoren. Generelt ligger ledigheden for studerende med funktionsnedsættelse højere end studerende uden, og denne forskel er endnu større for gruppen af studerende med psykiske funktionsnedsættelser, jf. Figur 3.4.

Figur 3.4

Nyuddannedes ledighed, alle studerende, procent 2010-2019.

Anm.: Figuren angiver ledighed i 4.-7. kvartal efter endt uddannelse. Kun uddannelser under Uddannelses- og Forskningsministeriet er medtaget. Tildelingstidspunkt for SPS/SU-handicaptillæg skal ligge før fuldførelsesdato.

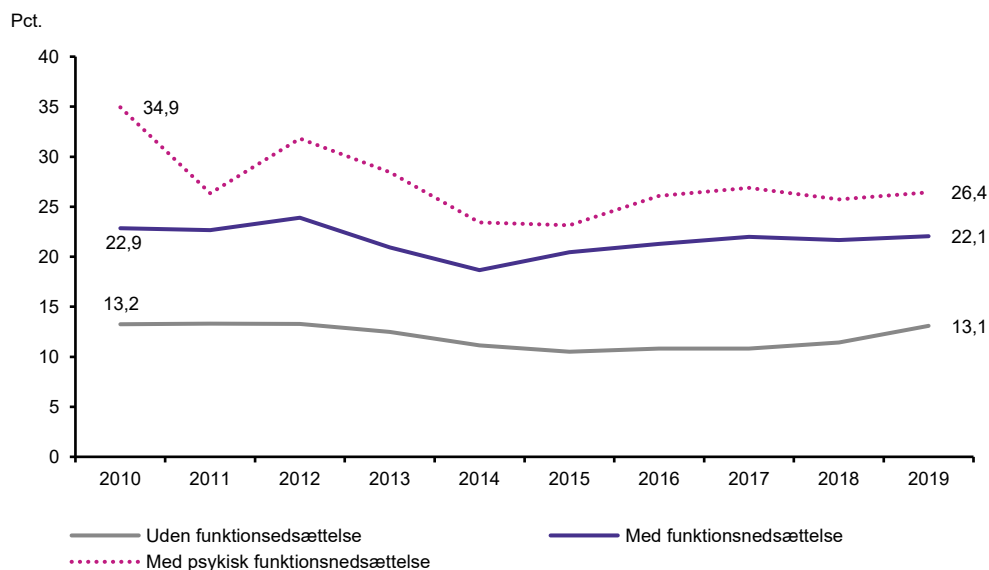
Kilde: SPS-registeret, SU-systemet samt Danmarks Statistik.

Figur 3.5,

Figur 3.6 og Figur 3.7 viser ledigheden opdelt på uddannelsestyper, hvor samme billede går igen. Ledigheden ligger generelt højere for studerende med funktionsnedsættelser end studerende uden funktionsnedsættelser, og ligeledes ligger ledigheden inden for gruppen højere, når der alene fokuseres på studerende med psykisk funktionsnedsættelse.

Figur 3.5

Nyuddannedes ledighed, kandidatuddannelser og kunstneriske udd., procent, 2010-2019

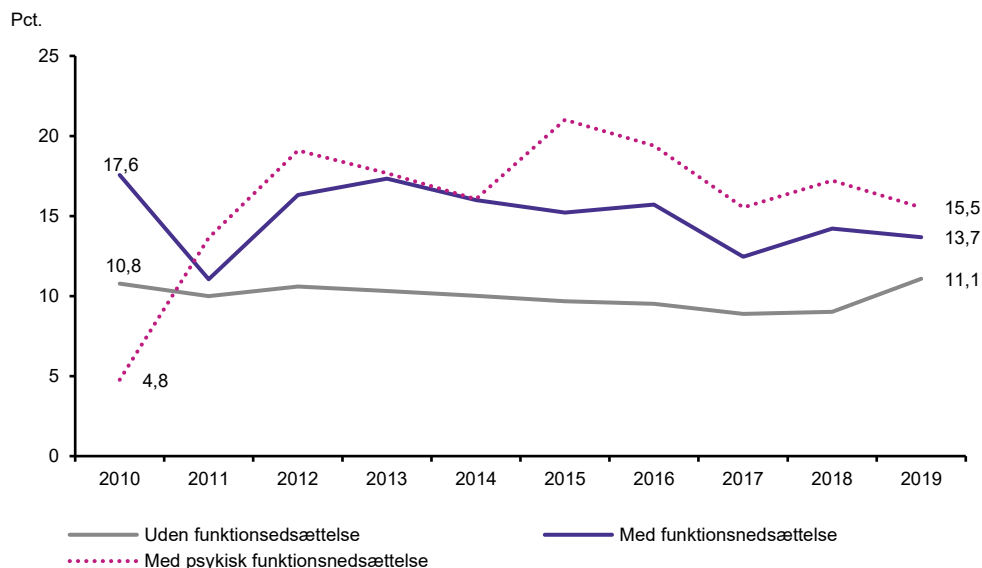

Anm.: Figuren angiver ledighed i 4.-7. kvartal efter endt uddannelse. Kun uddannelser under Uddannelses- og Forskningsministeriet er medtaget. Tildelingstidspunkt for SPS/SU-handicaptillæg skal ligge før fuldførelsesdato.

Kilde: SPS-registeret, SU-systemet samt Danmarks Statistik.

Figur 3.6

Nyuddannedes ledighed, erhvervsakademiuddannelser, procent, 2010-2019

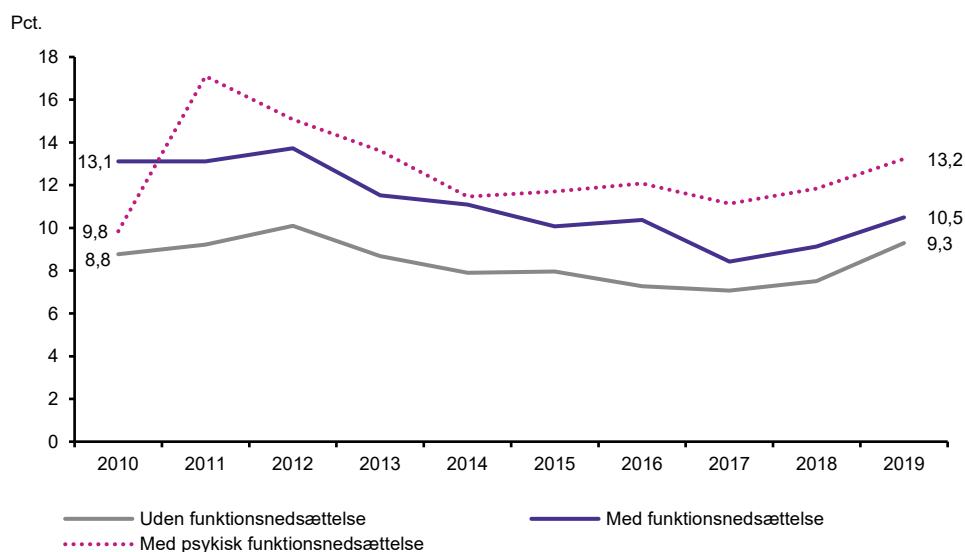

Anm.: Figuren angiver ledighed i 4.-7. kvartal efter endt uddannelse. Kun uddannelser under Uddannelses- og Forskningsministeriet er medtaget. Tildelingstidspunkt for SPS/SU-handicaptillæg skal ligge før fuldførelsesdato.

Kilde: SPS-registeret, SU-systemet samt Danmarks Statistik.

Figur 3.7

Nyuddannedes ledighed, professionsbacheloruddannelser (inkl. maritime), procent, 2010-2019

Anm.: Figuren angiver ledighed i 4.-7. kvartal efter endt uddannelse. Kun uddannelser under Uddannelses- og Forskningsministeriet er medtaget. Tildelingstidspunkt for SPS/SU-handicaptillæg skal ligge før fuldførelsesdato.

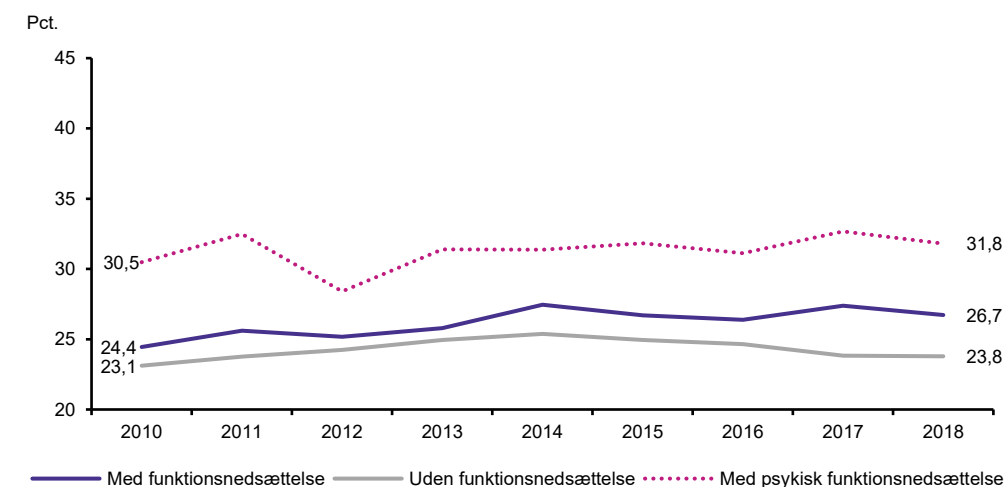
Kilde: SPS-registeret, SU-systemet samt Danmarks Statistik.

Frafald

To år efter studiestart er andelen af studerende med funktionsnedsættelse, der har afbrudt uddannelsen, omtrent 3 procentpoint højere sammenlignet med studerende uden funktionsnedsættelse med henholdsvis 27 og 24 pct., jf. Figur 3.8. Højest ligger studerende psykisk funktionsnedsættelse, hvor 32 pct. har afbrudt uddannelsen efter to år.

Figur 3.8

Frafald inden for to år, alle videregående uddannelser, procent, 2010-2018

Anm.: Fr afald opgjort to år efter tilgangstidspunkt (dato for studiestart). Kun uddannelser under Uddannelses- og Forskningsministeriet er medtaget. Figuren viser det samlede fr afald for første og andet studieår. Tildelingstidspunkt for SPS/SU-handicaptillæg skal ligge før eller op til år efter tilgangsdato.

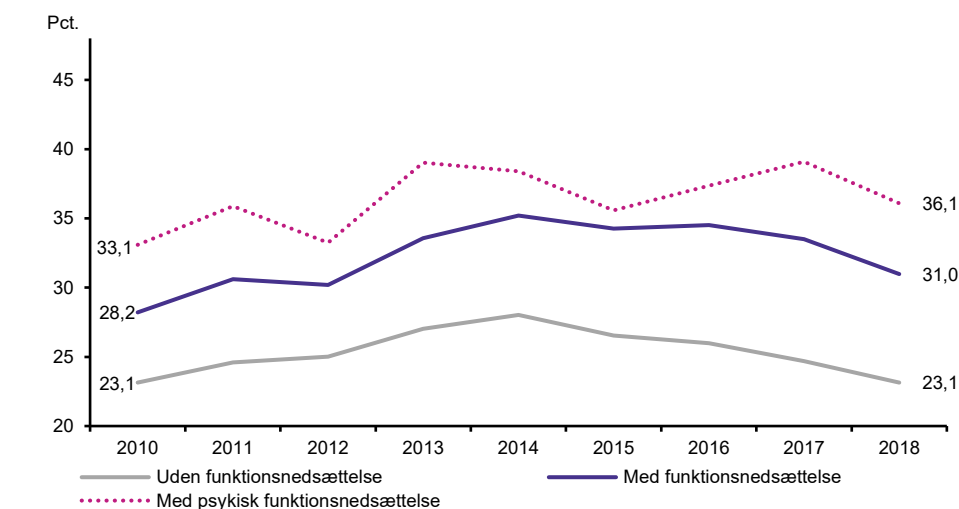
Kilde: SPS-registeret, SU-systemet samt Danmarks Statistik.

I Figur 3.9, Figur 3.10 og Figur 3.11 er fr afald inden for to år gengivet for studerende med og uden funktionsnedsættelse samt studerende med psykiske funktionsnedsættelser for henholdsvis akademiske bacheloruddannelser, erhvervsakademiuddannelser og professionsbacheloruddannelser.

Ligesom på det overordnede niveau ligger andetårsfr afaldet for studerende med funktionsnedsættelser på akademiske bacheloruddannelser højere end for studerende uden. Ligeledes ligger niveauet højest for studerende med psykiske funktionsnedsættelser, jf. Figur 3.9. Særligt sidste gruppe ligger 13 procentpoint over gruppen uden funktionsnedsættelser i 2018.

Figur 3.9

Frafald inden for to år, akademiske bacheloruddannelser (inkl. kunstneriske), procent, 2010-2018

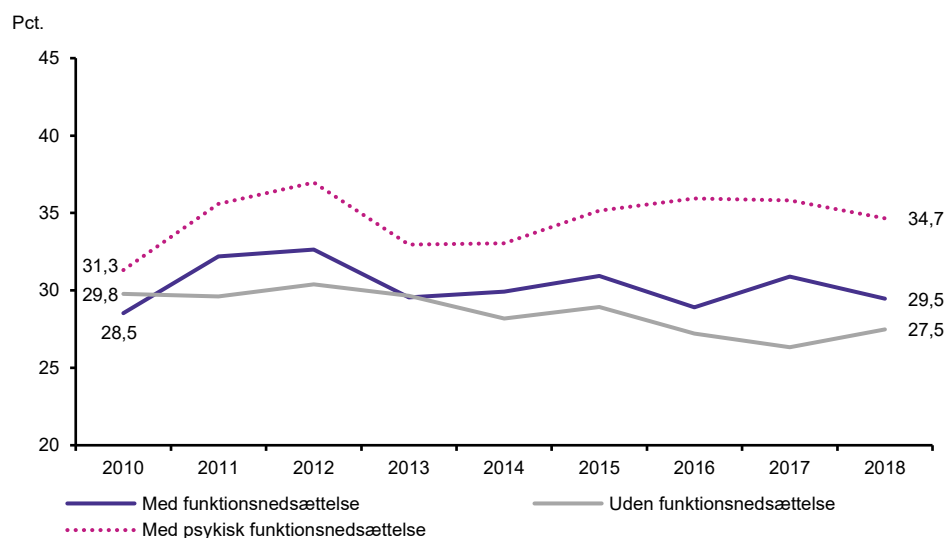
Anm.: Frafald opgjort to år efter tilgangstidspunkt (dato for studiestart). Kun uddannelser under Uddannelses- og Forskningsministeriet er medtaget. Figuren viser det samlede frafald for første og andet studieår. Tildelingstidspunkt for SPS/SU-handicaptillæg skal ligge før eller op til år efter tilgangsdato.

Kilde: SPS-registeret, SU-systemet samt Danmarks Statistik.

Samme tendens går igen for erhvervsakademiuddannelserne. Her har 29,5 pct. af studerende med funktionsnedsættelser afbrudt uddannelsen efter to år mod 27,5 pct. blandt studerende uden funktionsnedsættelser. Blandt gruppen af studerende med psykisk funktionsnedsættelser ligger frafaldet efter andet år højere endnu på 34,7 pct.

Figur 3.10

Frafald inden for to år, erhvervsakademiuddannelser, procent, 2010-2018

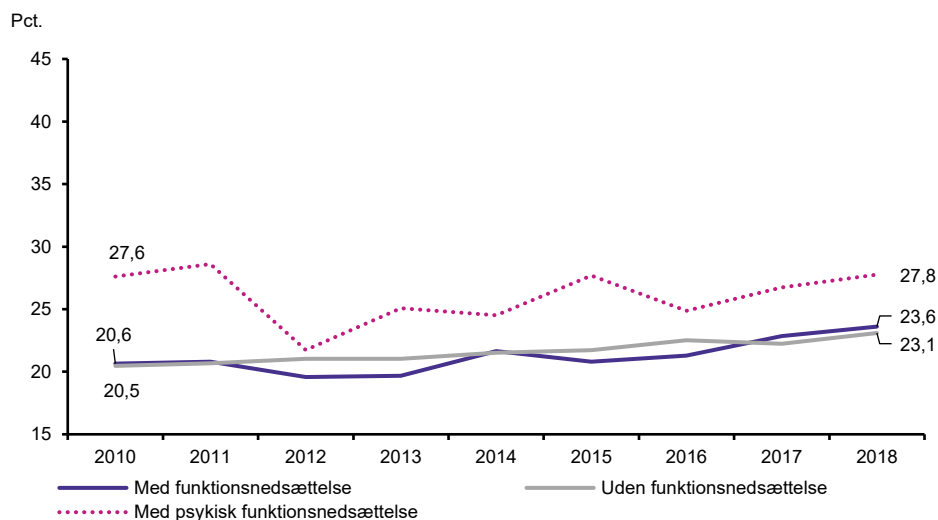
Anm.: Frafald opgjort to år efter tilgangstidspunkt (dato for studiestart). Kun uddannelser under Uddannelses- og Forskningsministeriet er medtaget. Figuren viser det samlede frafald for første og andet studieår. Tildelingstidspunkt for SPS/SU-handicaptillæg skal ligge før eller op til år efter tilgangsdato.

Kilde: SPS-registeret, SU-systemet samt Danmarks Statistik.

Sammenlignet med erhvervsakademiuddannelser og akademiske bacheloruddannelser skiller professionsbacheloruddannelser sig ud, hvad angår frafald inden for to år. Her er der stort set ikke forskel på andelen af studerende, der har afbrudt uddannelsen efter to år, når grupperne af studerende med og uden funktionsnedsættelser holdes op mod hinanden, jf. Figur 3.11. Studerende med psykiske funktionsnedsættelser ligger dog 4 procentpoint højere på 27,8 pct. i 2018. Ses der på tværs af uddannelsestyper, er det største spænd på frafald mellem studerende uden funktionsnedsættelser og studerende med funktionsnedsættelser at finde på de akademiske bacheloruddannelser. Det laveste spænd set på erhvervsakademiuddannelserne.

Figur 3.11

Frafald inden for to år, professionsbacheloruddannelser (inkl. maritime), procent, 2010-2018

Anm.: Frafald opgjort to år efter tilgangstidspunkt (dato for studiestart). Kun uddannelser under Uddannelses- og Forskningsministeriet er medtaget. Figuren viser det samlede frafald for første og andet studieår. Tildelingstidspunkt for SPS/SU-handicaptillæg skal ligge før eller op til år efter tilgangsdato.

Kilde: SPS-registeret, SU-systemet samt Danmarks Statistik.

Studietid

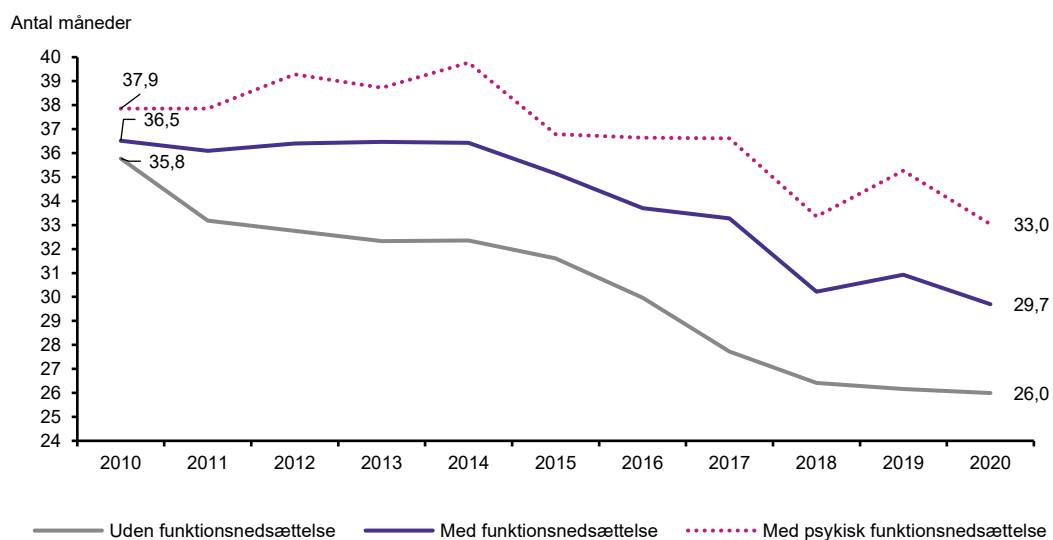
Den gennemsnitlige studietid blandt dimittender fra kandidatuddannelser er generelt faldet de seneste 10 år. En del af årsagen til dette må forventes at kunne begrundes i reform af SU-systemet og rammerne for studie gennemførelse fra 2013 ("fremdriftsreformen"). Det gælder for studerende med og uden funktionsnedsættelser, herunder også studerende med psykiske funktionsnedsættelser, jf.

Figur 3.12. Data viser samtidig, at i hele perioden fra 2010 til 2020, har den gennemsnitlige studietid for studerende med funktionsnedsættelser ligget højere end for studerende uden funktionsnedsættelser.

Forskellen mellem grupperne er øget over perioden fra mindre end én måned til næsten fire måneder, data således indikere, at de øgede incitamenter til studiefremdrift har været ekstra udfordrende for gruppen af studerende med funktionsnedsættelser af leve op til. For dimittender fra kandidatuddannelser med psykiske funktionsnedsættelser ligger den gennemsnitlige studietid på 33 måneder – 7 måneder mere end gruppen af studerende uden funktionsnedsættelser. For studerende på kandidatuddannelserne og de akademiske bacheloruddannelser, herunder de kunstneriske (7,6 mdr.), er differencen på studietid mellem studerende uden funktionsnedsættelser og studerende med psykiske funktionsnedsættelser højere end på professionsuddannelserne (5,2 mdr.) og erhvervsakademierne (4,5 mdr.).

Figur 3.12

Gennemsnitlig studietid, kandidatuddannelser og kunstneriske udd., antal måneder, 2010-2020

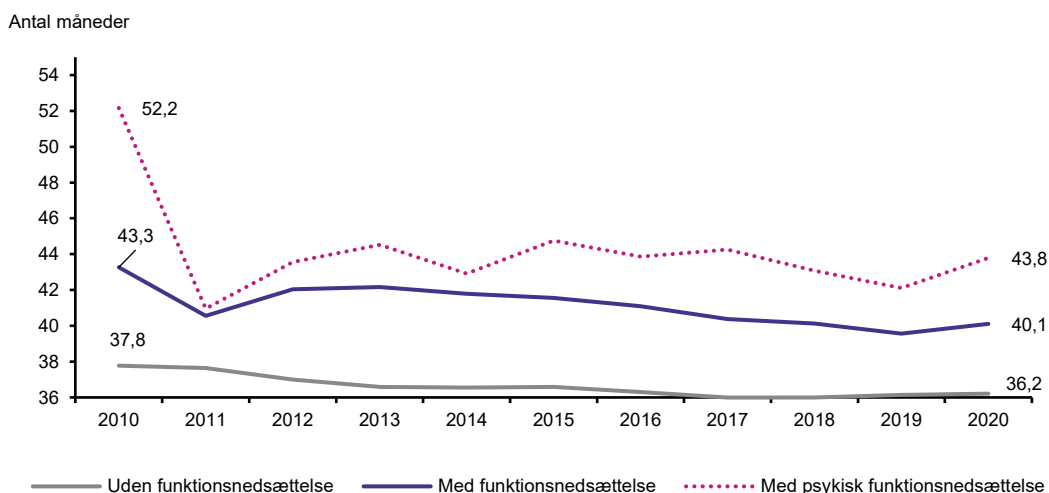
Anm.: Gennemsnitlig studietid i måneder. Kun uddannelser under Uddannelses- og Forskningsministeriet er medtaget. Tildelingstidspunkt for SPS/SU-handicaptillæg skal ligge før fuldførelsesdato.

Kilde: Data fra SPS-registeret, SU-systemet samt Danmarks Statistik.

Blandt akademiske bacheloruddannelser har den gennemsnitlige studietid for studerende uden funktionsnedsættelse ligget stabilt på ca. 36 til 38 måneder. I samme periode er der blandt dimittender med funktionsnedsættelse sket et fald fra 43 måneder i 2010 til 40 måneder i 2020. I hele perioden ligger den gennemsnitlige studietid for dimittender med psykisk funktionsnedsættelse højere med et markant fald fra 2010 til 2011 efterfulgt af svag stigning til 44 måneder i 2020.

Figur 3.13

Gennemsnitlig studietid, akademisk bacheloruddannelser (inkl. kunstneriske), antal måneder, 2010-2020

Anm.: Gennemsnitlig studietid i måneder. Kun uddannelser under Uddannelses- og Forskningsministeriet er medtaget. Tildelingstidspunkt for SPS/SU-handicaptillæg skal ligge før fuldførelsesdato.

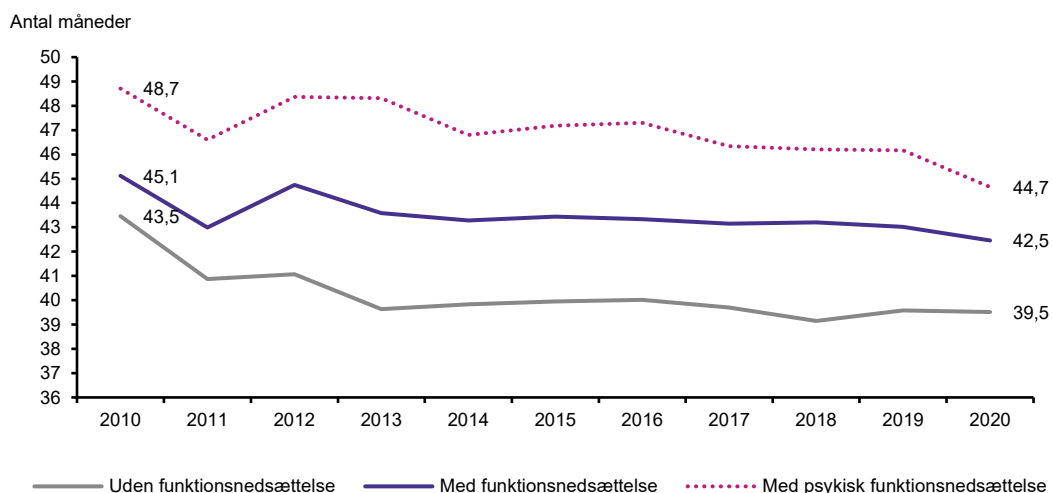
Kilde: Data fra SPS-registeret, SU-systemet samt Danmarks Statistik.

Samme billede går igen for både dimittender fra professionsbacheloruddannelser (jf. Figur 3.14) og erhvervsakademiuddannelserne (jf. Figur 3.14). I begge opgørelser har dimittender med funktionsnedsættelser en højere gennemsnitlig studietid sammenlignet med dimittender uden. Ligeledes ligger gruppen af dimittender med psykisk funktionsnedsættelse højere endnu.

Den gennemsnitlige studietid for dimittender fra professionsbacheloruddannelserne er faldet over perioden fra 2010 til 2020. Størstedelen af den udvikling er sket i årene umiddelbart efter 2010. Særligt for dimittender fra professionsbacheloruddannelser med psykiske funktionsnedsættelser er den gennemsnitlige studietid faldet med fire måneder til 44,7 måneder i 2020. I samme periode ligger den gennemsnitlige studietid for dimittender med funktionsnedsættelse på 42,5 måneder, hvilket er 3 måneder over dimittender fra professionsbacheloruddannelser uden funktionsnedsættelse.

Figur 3.14

Gennemsnitlig studietid, professionsbacheloruddannelser (inkl. maritime), antal måneder, 2010-2020

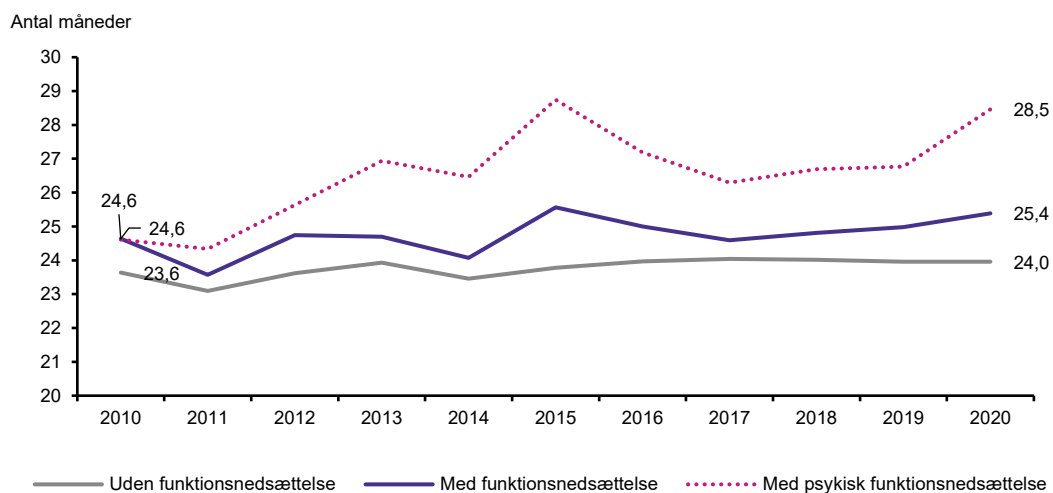
Anm.: Gennemsnitlig studietid i måneder. Kun uddannelser under Uddannelses- og Forskningsministeriet er medtaget. Tildelingstidspunkt for SPS/SU-handicaptillæg skal ligge før fuldførelsesdato.

Kilde: Data fra SPS-registeret, SU-systemet samt Danmarks Statistik.

Den gennemsnitlige studietid for dimittender fra erhvervsakademiuddannelser lå i 2010 på 24,6 måneder for både dimittender med funktionsnedsættelse generelt og for subgruppen med psykiske funktionsnedsættelser. For begge grupper er den gennemsnitlige studietid steget, dog mest for dimittender med psykiske funktionsnedsættelser, der i 2020 har en gennemsnitlig studietid på 28,5 måneder. Generelt for dimittender fra erhvervsakademiuddannelser med funktionsnedsættelser er studietiden over perioden steget til 25,4 måneder i 2020. For dimittender uden funktionsnedsættelser er den gennemsnitlige studie også steget, dog marginalt med under en halv måned til 24 måneder i 2020.

Figur 3.15

Gennemsnitlig studietid, erhvervsakademiuddannelser, antal måneder, 2010-2020

Anm.: Gennemsnitlig studietid i måneder. Kun uddannelser under Uddannelses- og Forskningsministeriet er medtaget. Tildelingstidspunkt for SPS/SU-handicaptillæg skal ligge før fuldførelsesdato.

Kilde: Data fra SPS-registeret, SU-systemet samt Danmarks Statistik.

3.3 Opsamling

Data om målgruppen viser, at andelen af studerende med funktionsnedsættelser over ti år er steget fra at udgøre ca. 3 pct. til at udgøre ca. 11 pct. af alle studerende på de videregående uddannelser. På professionsbacheloruddannelserne er det 15,4 pct. af alle studerende, der har funktionsnedsættelser, når der ses på SPS-modtagere og SU-handicaptillægsmodtagere.

Når der ses nærmere på målgruppen, peger data på, at studerende med funktionsnedsættelser har højere ledighed, højere andetårsfrafald og længere gennemsnitlig studietid end studerende uden funktionsnedsættelser.

Data viser at særligt studerende med psykiske funktionsnedsættelser har den højeste ledighed og frafald, sammenlignet med den samlede gruppe af studerende med funktionsnedsættelser, ligeledes er denne gruppe af studerende længere tid om at gennemføre uddannelsen.

4. Deltagelse i studieaktiviteter

Arbejdsgruppen vurderer, at der er behov for et særligt fokus på tilgængelighed og deltagelsesmuligheder i studieaktiviteterne på de videregående uddannelser, så de indrettes med henblik på, at studerende med funktionsnedsættelser kan deltage på lige fod med andre studerende. Deltagelse handler både om faglig, social og fysisk tilgængelighed,⁶ da alle disse aspekter er betydningsfulde i forhold til de studerendes læring.

Nogle barrierer for deltagelse overkommes ved hjælp af de muligheder, der stilles til rådighed via SPS-systemet, som beskrives i kapitel 5, men der er også behov for, at den compensation, som studerende modtager gennem SPS-systemet, kan fungere inden for nogle gode og inkluderende rammer både i undervisningen og i de øvrige studieaktiviteter på uddannelsesstedet. Det handler blandt andet om, at uddannelsesinstitutionerne rent praktisk tilrettelægger undervisningen, så den så vidt muligt tager højde for de studerendes behov. Tilsvarende er det afgørende, at underviserne har de pædagogiske og didaktiske kompetencer, der skal til for at skabe et inkluderende undervisningsmiljø.

Endelig har det samlede studiemiljø og de studerendes muligheder for at deltage i sociale fællesskaber og aktiviteter en stor betydning for, hvordan den enkelte studerende klarer sig gennem studiet. Disse forhold vil typisk gælde både studerende med funktionsnedsættelser og studerende uden funktionsnedsættelser. De studerende med funktionsnedsættelser vil dog ofte opleve evt. udfordringer stærkere end studerende uden funktionsnedsættelser.

Arbejdsgruppen har drøftet vigtigheden af, at institutionerne har et særligt fokus på studiestarten for studerende med funktionsnedsættelser, idet studiestarten er med til at sætte rammerne for at skabe et inkluderende fagligt og socialt studiemiljø. Et fokus på, hvordan studerende med funktionsnedsættelser får en god studiestart, kan således have en positiv effekt på, at målgruppen får færre bekymringer om og bruger mindre tid på at overskue, hvordan ansøgningsprocesser vedr. dispensation og SPS-systemet fungerer. Dermed skabes der mere plads og overskud til, at de studerende kan fokusere på at deltage i de sociale og faglige arrangementer, der sikrer at de studerende ikke kommer bagud fra start.

I dette kapitel undersøges, hvordan studerende med og uden funktionsnedsættelser vurderer deres studiemiljø og trivsel på studiet. Der er anvendt data fra Uddannelses- og Forskningsstyrelsens landsdækkende spørgeskemaundersøgelse Danmarks Studieundersøgelse (tidligere: Læringsbarometer⁷ og UddannelsesZoom), som beskriver studerendes oplevelse af studiemiljøet og trivsel på uddannelserne. Data om studerendes funktionsnedsættelser kommer fra registrene for SPS og SU-handicaptillæg og følger samme definition som i kapitel 3.

⁶ Tænketanken Perspektiv (2019). *Nødvendigt for nogle, godt for alle – en undersøgelse af vilkår for studerende med funktionsnedsættelser på lange og mellemlange videregående uddannelser.*

⁷ Læringsbarometeret er en spørgeskemaundersøgelse udsendt af Uddannelses- og Forskningsministeriet, hvor de studerende bliver spurgt ind til læringsmiljøet på deres uddannelse og deres egen læringstilgang.

I alt har 95.578 studerende besvaret Danmarks Studieundersøgelse i 2020, hvor af 11.188 af de studerende har funktionsnedsættelser. Ud af alle studerende, der har en funktionsnedsættelse, har 37 pct. psykiske funktionsnedsættelser, mens 6 pct. af de studerende udelukkende har læse- og skrivevanskeligheder. En stor del af de studerende med læse- og skrivevanskeligheder får tildelt SPS for andet end deres læse- og skrivevanskeligheder, hvilket kan indikere, at denne gruppe har dobbeltdiagnoser. Studerende med læse- og skrivevanskeligheder, som modtager SPS for psykiske funktionsnedsættelser, indgår i datagruppen "studerende med psykiske funktionsnedsættelser". Studerende indgår kun i kategorien læse- og skrivevanskeligheder, hvis de udelukkende modtager SPS for læse- og skrivevanskeligheder. Svarprocenten for Danmarks Studieundersøgelse er på 38 pct. Se bilag 5 for nærmere uddybning af svarfordelingerne i forhold til de forskellige funktionsnedsættelser.

4.1 Den generelle trivsel blandt studerende med funktionsnedsættelser

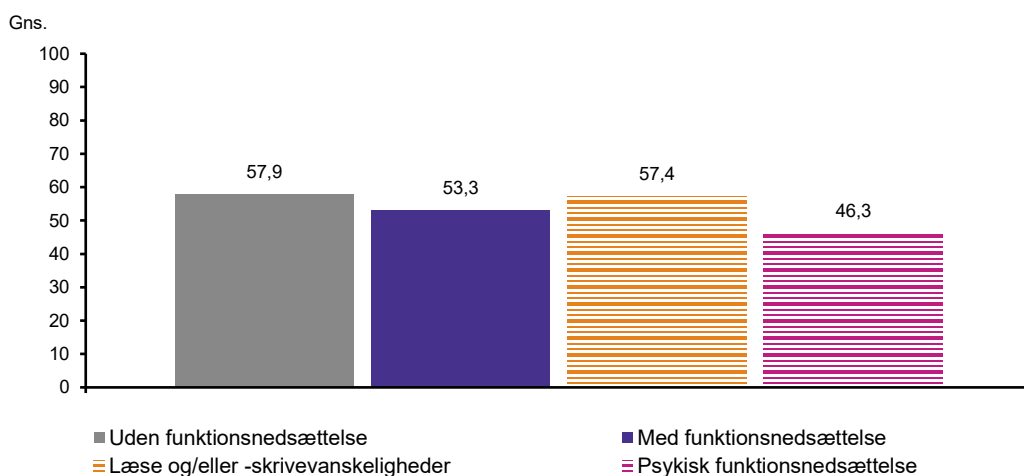
En af arbejdsgruppens primære opgaver har været at se nærmere på studerende med funktionsnedsættelsers trivsel på de videregående uddannelser. En måde man måle og vurdere trivsel på er gennem WHO-5-indekset jf. figur 4.1. WHO-5 er et valideret mål for trivsel, der anvendes globalt både blandt yngre og ældre aldersgrupper. Det består af fem spørgsmål og måler graden af positive oplevelser inden for de seneste to uger. Skalaen går fra 0-100, hvoraf gennemsnittet for den danske befolkning er 68 point.⁸ Der spørges bl.a. til, hvor ofte man føler sig glad og i godt humør, rolig og afslappet, aktiv og energisk mv. Målgruppen er opdelt i studerende uden funktionsnedsættelser, studerende med funktionsnedsættelser samt to undergrupper studerende med psykiske funktionsnedsættelser og studerende med læse- og skrivevanskeligheder. Disse to grupper er særligt interessante, da de skiller sig ud fra den samlede gruppe af studerende med funktionsnedsættelser.

Studerende med funktionsnedsættelser trives generelt i mindre grad end studerende uden funktionsnedsættelser. Studerende med læse- og skrivevanskeligheder ligger 0,5 skalapoint lavere på trivselsindekset, mens studerende med psykiske funktionsnedsættelser har et gennemsnit, der er 11,7 skalapoint lavere end studerende uden funktionsnedsættelser. Studerende med psykiske funktionsnedsættelser trives således i væsentlig lavere grad end både studerende med læse- og skrivevanskeligheder og studerende uden funktionsnedsættelser.

⁸Sundhedsstyrelsen (2017). Sundhedsstyrelsens Guide til trivselsindekset WHO-5.

Figur 4.1

Studerendes trivsel målt ved WHO-5 indekset, opdelt på om de har en registreret funktionsnedsættelse eller ej, 2020, gennemsnit

Anm.: WHO-5 indekset er en valideret skala for trivsel. Skalaen går fra 0-100 og indekset består af fem positive udsagn, hvor de studerende til hvert udsagn har svaret på en skala fra 0: På intet tidspunkt til 5: Hele tiden. De studerende er spurgt ind til i hvilke omfang de oplevet følgende inden for de sidste 2 uger: 1) har jeg været glad og i godt humør, 2) har jeg følt mig rolig og afslappet, 3) har jeg følt mig aktiv og energisk, 4) er jeg vågnet frisk og udhvilet, 5) har min dagligdag været fyldt med ting der interesserer mig.

Kilde: Danmarks Studieundersøgelse (2020), SU-systemet og SPS-systemet.

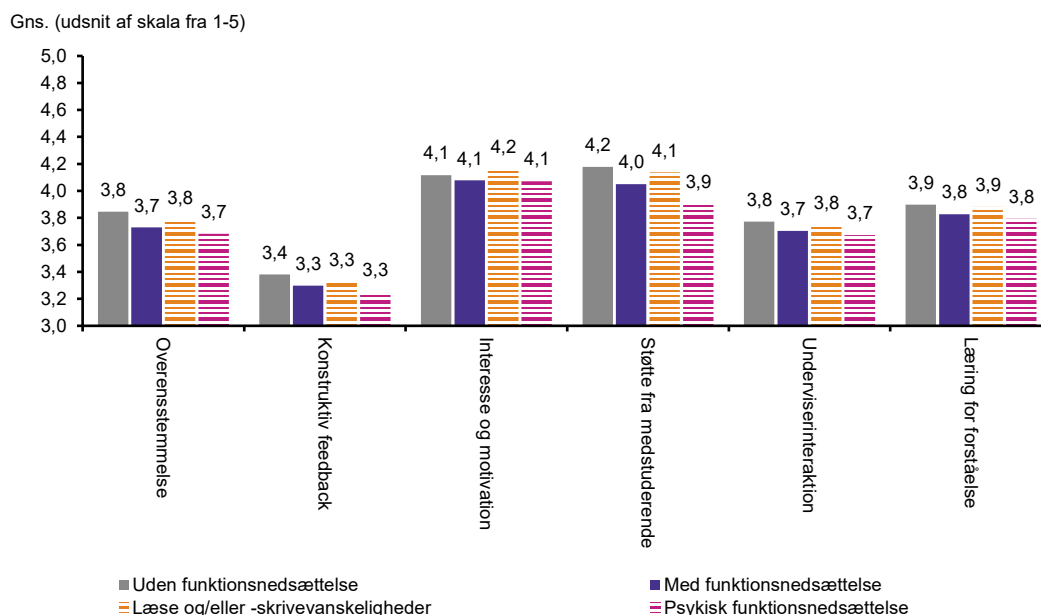
4.1.1 Det oplevede læringsmiljø

Det er en gennemgående tendens, at studerende med funktionsnedsættelser vurderer deres læringsmiljø ringere end studerende uden funktionsnedsættelser ud fra en række indikatorer, jf. figur 4.2. Særligt studerende med psykiske funktionsnedsættelser vurderer læringsmiljøet på uddannelsen lavere. Indikationen "støtte fra medstuderende" skiller sig ud, hvor studerende med psykiske funktionsnedsættelser ligger noget lavere end studerende uden funktionsnedsættelse.

Studerende med læse- og skrivevanskeligheder ligger nogenlunde på niveau med studerende uden funktionsnedsættelser i forhold til vurderingen af læringsmiljøet på uddannelsen.

Figur 4.2

Studerendes oplevelse af læringsmiljøet på studiet, opdelt på om de har en registreret funktionsnedsættelse eller ej, 2020, gennemsnit på indikatorer

Anm.: Hver indikator udgør i alt 4-5 udsagn, der måler studerendes tilfredshed med det enkelte aspekt af læringsmiljøet. Der beregnes et samlet gennemsnit for hver indikator, hvilket er præsenteret i figuren. Skalaen for indikatorerne går fra 1 til 5. Jo højere gennemsnit, jo større tilfredshed med indikatoren.

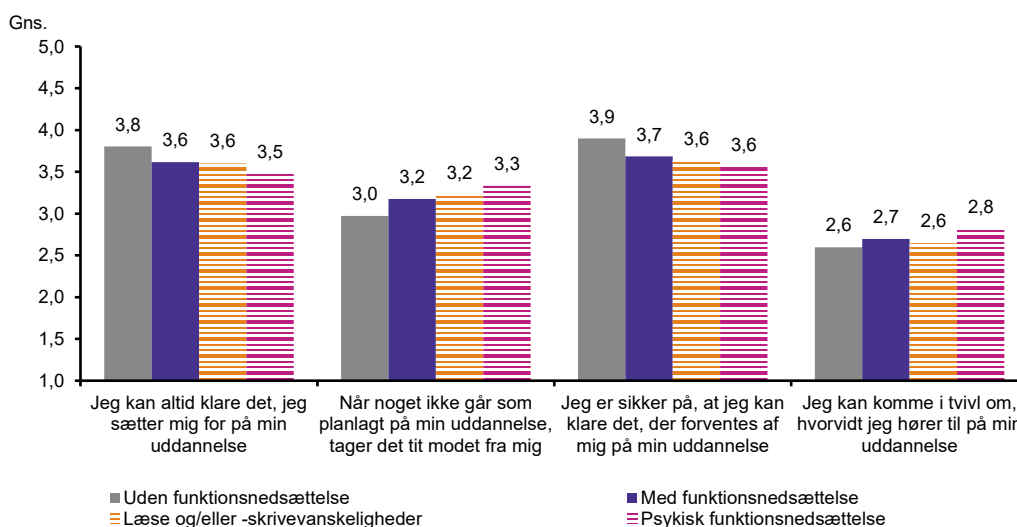
Kilde: Danmarks Studieundersøgelse (2020), SU-systemet og SPS-systemet.

Det samme billede viser sig, når de studerende spørges til tilhørsforhold på deres uddannelse, jf. figur 4.3. I figuren gælder det for alle udsagn, at jo højere gennemsnit, jo mere enige er de studerende i udsagnet. Bemærk, at ved to af udsagnene er en høj scorer udtryk for ringere trivsel.

Studerende med funktionsnedsættelser vurderer generelt deres tilhørsforhold og præstation på deres uddannelse ringere end studerende uden funktionsnedsættelser. Igen er det især studerende med psykiske funktionsnedsættelser, som ligger lavere end de øvrige studerende i deres vurdering. De oplever i højere grad modløshed i forbindelse med studiet og er oftere i tvivl, om de hører til på deres studie, jf. figur 4.3.

Figur 4.3

Studerendes vurdering af tilhørsforhold og præstation på deres uddannelse, opdelt på om de har en registreret funktionsnedsættelse eller ej, 2020, gennemsnit

Anm.: Det gælder for alle udsagn at jo højere gennemsnit, jo mere enige er de studerende i udsagnet der fremgår af figuren. De studerende har kunnet svare fra 1) meget uenig til 5) meget enig i udsagnet.

Kilde: Danmarks Studieundersøgelse (2020), SU-systemet og SPS-systemet.

Samlet set viser data, at studerende med funktionsnedsættelser i mindre grad trives på studiet og har et ringere tilhørsforhold til studiet, og at det i særlig grad gælder studerende med psykiske funktionsnedsættelser. Erfaringer viser, at en udfordring for denne gruppe af studerende kan være, at de har en funktionsnedsættelse, som i nogle tilfælde kan være ikke-synlig (ordblindhed, psykiske lidelser, personlighedsforstyrrelser mv. som ikke har ydre tegn som omgivelserne kan aflæse som f.eks. at man sidder i kørestol) for medstuderende og for undervisere, samtidig med at det kan være uklart for institutionerne, hvordan denne gruppe af studerende kompenseres bedst. Derfor vil følgende temaer tage udgangspunkt i, at der ønskes et større fokus på inkluderende læringsmiljøer, hvor forbedringer kan have positiv indvirkning på alle studerendes trivsel og deres læringsudbytte.

4.2 Et studiemiljø i et universelt design

Arbejdsgruppen har på baggrund af resultaterne omkring de studerendes trivsel, tilhørsforhold og vurdering af læringsmiljø drøftet, at der er behov for mere fleksible rammer og et mere rummeligt studiemiljø på de videregående uddannelsesinstitutioner. Man kan tale om, at studiemiljøet skal have et *universelt design*.⁹

Følgende vil med afsæt i heri, se nærmere på forhold, der har betydning for studerendes deltagelsesmuligheder med det udgangspunkt, at studiemiljøet skal være tilgængeligt for alle. Det er arbejdsgruppens vurdering, at en bevidst prægning af studiemiljøet i ret-

⁹ Begrebet, *Universelt Design*, stammer fra arkitektur og designfeltet og fra USA i 1980'erne, hvor arkitekt Ron Mace, der selv var kørestolsbruger, formulerede princippet om *Universel Design*: princippet handler om at designe produkter og fysiske omgivelser, der kan bruges af alle uden behov for tilpasning eller særlige løsninger. Ron Mace (1985). *Universal Design, Barrier Free Environments for Everyone*. I: Designers West. 33(1), s. 147-152.

ning af mere rummelighed vil være til gavn for alle studerende, og understøtte at studerende med en ikke-synlig funktionsnedsættelse, såsom dysleksi, udviklingsforstyrrelser, psykiske funktionsnedsættelser mv. kan indgå på lige fod med andre studerende.

4.2.1 Studiestart

Rapportens datagrundlag viser, at studerende med funktionsnedsættelser i mindre grad trives end deres medstuderende, og de dertil vurderer deres tilhørsforhold og læringsmiljø lavere. Arbejdsgruppen peger på, at en god studiestart kan have en positiv effekt på et godt studieforløb. Derfor kan det være hensigtsmæssigt, at uddannelsesstedet allerede inden studiestart har gjort det muligt for de studerende at gøre opmærksom på eventuelle funktionsnedsættelser. Dette kan også sende et signal til alle studerende om, at institutionerne sigter mod, at studiemiljøet skal være tilgængeligt for alle, og at den enkelte studerende kan være tryk ved at italesætte eventuelle funktionsnedsættelser og deraf følgende kompensationsbehov.

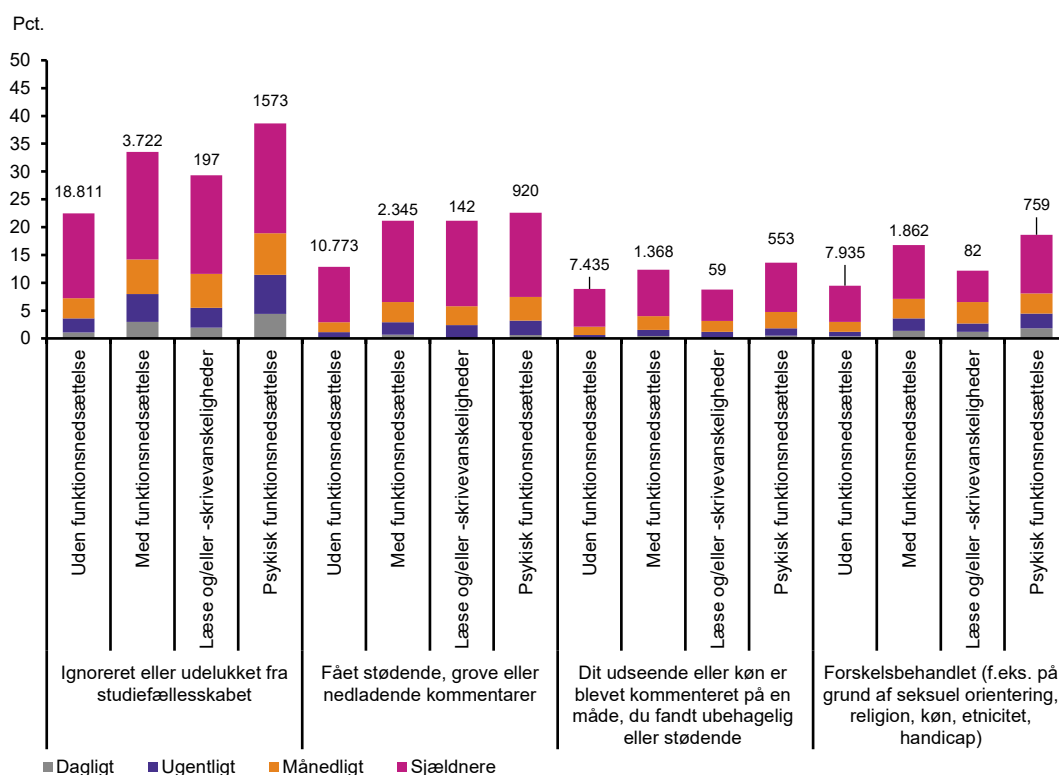
Nogle uddannelsessteder udsender information og vejledning i forskellige præsentationsformer forud for studiestart, f.eks. videoer, så nye studerende har mulighed for at til egne sig den viden, de har brug for inden studiestart. Arbejdsgruppen vurderer, at sådanne tiltag sender et positivt signal og kan have stor praktisk betydning for den enkelte studerende.

Studiefællesskabet etableres i høj grad under studiestarten. De sociale arrangementer i forbindelse med studiestart er ofte tilrettelagt af ældre studerende (tutorer), som ikke nødvendigvis kender til funktionsnedsættelser, eller til hvilken betydning funktionsnedsættelser kan have i sociale sammenhænge.

I spørgeskemaundersøgelsen Danmarks Studieundersøgelse jf. Figur 4.4 svarer 14 pct. af de studerende med funktionsnedsættelser, at de enten dagligt, ugentlige eller månedligt føler sig ignoreret eller udelukket fra studiefællesskabet. Blandt studerende med psykiske funktionsnedsættelser er andelen 19 pct., mens det blandt studerende uden funktionsnedsættelse er 7 pct.

Figur 4.4

Studerendes vurdering af en række spørgsmål om mobning og sexisme opdelt på om studerende har en registreret funktionsnedsættelse eller ej, 2021, procent

Anm.: De studerende har svaret på spørgsmålet: "I hvilket omfang har du inden for de sidste 12 måneder været udsat for følgende under din nuværende uddannelse?" De studerende har kunnet svare fra 1) Dagligt til 5) Aldrig. Kategorien "Aldrig" fremgår ikke af figuren men udgør den resterende andel. Tallene over søjlerne præsenterer antallet af studerende, der har svaret enten dagligt/ugentligt/månedligt eller sjældnere til spørgsmålene. Procenterne der fremgår af figuren er dog beregnet p.b.a. den samlede fordeling, hvor "aldrig" indgår. Svarkategorier med færre end fem besvarelser er anonymiseret og fremgår ikke. Nogle kategorier indeholder få besvarelser (færre end 10), hvorfor den statistiske usikkerhed øges. Det er primært gruppen med læse- og skrivevanskeligheder, hvor der er færre personer og derved større statistisk usikkerhed.

Kilde: Danmarks Studieundersøgelse (2020), SU-systemet og SPS-systemet.

Det er institutionernes ansvar at understøtte inkluderende, faglige fællesskaber, herunder at sikre gode rammer for at et inkluderende studiemiljø grundlægges allerede fra studiestarten. Mange uddannelsessteder har allerede fokus på at skabe et inkluderende studiemiljø og studiestart. Alligevel vurderer arbejdsgruppen, at data peger på, at institutionerne med fordel kan have endnu større fokus på at klæde tutorerne på til at tilrettelægge inkluderende studiestartsforløb.

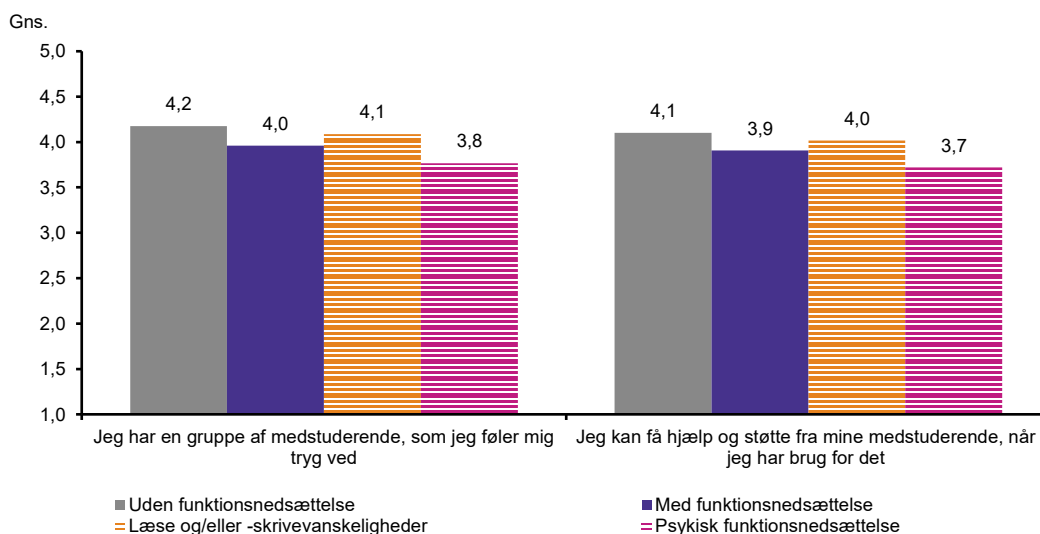
4.2.2 Gruppearbejde og tilknytning til medstuderende

Mange uddannelsesforløb er i dag tilrettelagt med en stor mængde gruppearbejde og ofte også gruppeeksamener. Gruppearbejde kan skabe stor værdi for mange studerende. En af grundene er, at denne samarbejdsform kan være med til at klæde de studerende på til arbejdsmarkedet, men for nogle studerende kan gruppearbejde også være udfordrende. Det er arbejdsgruppens vurdering, at studerende med funktionsnedsættelser generelt kan have sværere vilkår for at indgå i gruppearbejde. Er der et meget konkurrencepræget miljø på en uddannelsesinstitution, kan det ligefrem udfordre medstuderendes lyst til at arbejde med studerende med funktionsnedsættelser. Der kan således være kulturelle forhold på en institution, som har betydning for i hvilken grad studiemiljøet er inkluderende.

Studerende med funktionsnedsættelser svarer generelt, at de i mindre grad har en gruppe af medstuderende, de føler sig trygge ved og oplever, at de i mindre grad kan få hjælp og støtte fra deres medstuderende, når de har brug for det, sammenlignet med studerende uden funktionsnedsættelser. Især studerende med psykiske funktionsnedsættelser vurderer deres tilknytning til medstuderende ringere end de øvrige studerende, jf. figur 4.5.

Figur 4.5

Studerendes vurdering af tilknytning og relation til medstuderende på deres uddannelse, opdelt på om de har en registreret funktionsnedsættelse eller ej, 2020, gennemsnit

Anm.: Det gælder for alle udsagn at jo højere gennemsnit, jo mere enige er de studerende i udsagnet der fremgår af figuren. De studerende har kunnet svare fra 1) meget uenig til 5) meget enig i udsagnet.

Kilde: Danmarks Studieundersøgelse (2020), SU-systemet og SPS-systemet.

Dertil kommer, at nogle studerende med funktionsnedsættelser oplever manglende fleksibilitet ift. at gøre brug af eksempelvis godkendte dispensationer eller SPS-støtte i forbindelse med deltagelse i gruppeeksamener, som f.eks. ved behov for ekstra tid, eller manglende mulighed for anvendelse af støttemidler til eksamen. Det er afgørende, at studerende med funktionsnedsættelser får de samme kompensationsmuligheder ved gruppeeksamen, som de får under individuel eksamen. Både af den årsag, at de har brug for deres støttemidler for at kunne afprøves på lige fod med andre studerende, men også af det hensyn at minimere risikoen for, at andre studerende vil opleve det som en

hæmsko for egen faglig præstation at være i gruppe med en studerende med funktionsnedsættelser.

Arbejdsgruppen har drøftet, at det kan have betydning, at institutionerne sørger for at gøre underviserne opmærksom på og giver underviserne den fornødne fleksibilitet ift. tilrettelæggelse af undervisningen, således at undervisere ved, at de kan og reelt har mulighed for at gøre brug af en mere fleksibel tilgang til gruppearbejde. Der kan eksempelvis være situationer, hvor det vil være gavnligt for den studerendes læring at arbejde alene selv i situationer, hvor gruppearbejde er meningsfuldt for medstuderende. Gruppesammensætning og gruppernes indbyrdes samarbejde og arbejdsdeling kan også have betydning for den studerendes mulighed for at deltage i gruppearbejde. Dette skal ses i et perspektiv, hvor værdien i gruppearbejdet ikke nedprioriteres, da samarbejdet omkring opgaver og eksamener kan skabe merlæring for både studerende med og uden funktionsnedsættelser.

Erfaringer fra praksis

På Syddansk Universitet har man gode erfaringer med et team, som rådgiver undervisere ift. studerende med funktionsnedsættelse, herunder om mulige tilpasninger, faglig vejledning og facilitering i forbindelse med gruppearbejde. Institutionerne kan tænke samme model ind, hvor der vejledes i at inkludere studerende med funktionsnedsættelser, f. eks. ved at særlige videnpersoner kan fungere som sparringspartnere for underviserne.

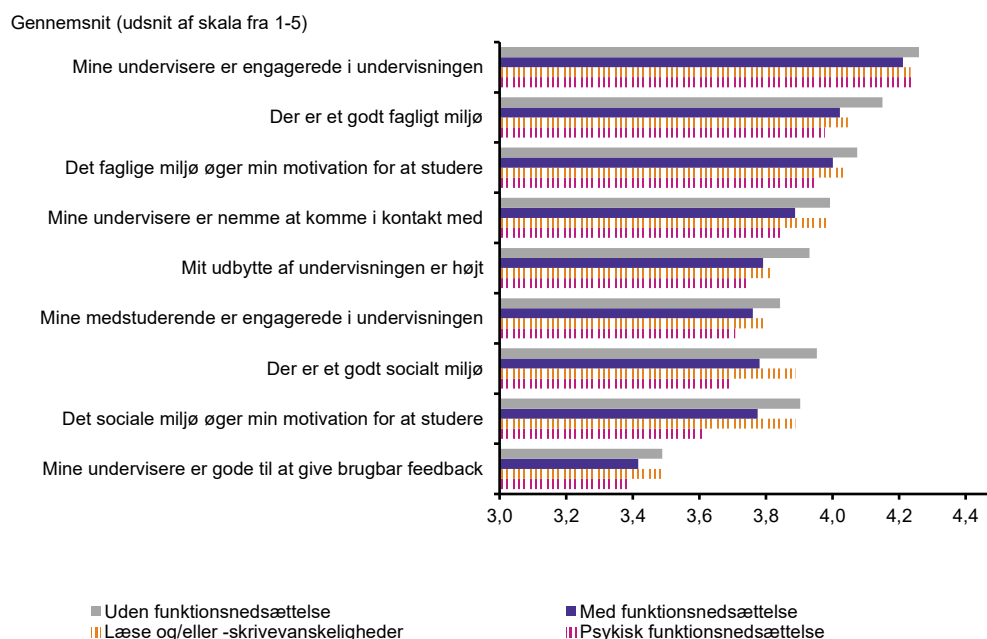
4.2.3 Didaktiske og pædagogiske greb i undervisningen

Undervisernes evne til at give brugbar feedback og muligheden for at komme i kontakt med underviseren er to aspekter ved underviserne, som studerende med en funktionsnedsættelse oplever i ringere grad end andre studerende. Derimod er der ikke den store forskel i forhold til oplevelsen af underviserernes engagement i undervisningen.

Der er både forskelle i oplevelsen af det sociale og faglige miljø mellem studerende med og uden funktionsnedsættelser. Især oplevelsen af, at der er et godt socialt miljø, opleves generelt i ringere grad både af studerende med funktionsnedsættelser men også i høj grad af studerende med psykiske funktionsnedsættelser. jf. figur 4.6.

Figur 4.6

Studerendes vurdering af forskellige aspekter ved studiemiljøet, 2020, gennemsnit

Anm.: De studerende har besvaret en række udsagn omkring deres studiemiljø, hvilket fremgår af figuren. De studerende har kunnet svare fra 1) meget uenig til 5) meget enig.

Kilde: Danmarks Studieundersøgelse (2020). SU-systemet og SPS-systemet.

Det er arbejdsgruppens vurdering, at mange undervisere oplever et øget arbejdspress i forbindelse med undervisning og vejledning af studerende med funktionsnedsættelser. Underviserne oplever, at de ikke har tid og ressourcer til at inkludere studerende med særlige behov. Der bliver eksempelvis ikke kompenseret for den ekstra tid, det kan tage at få afklaret den studerendes behov og foretage de nødvendige tilpasninger og justeringer af undervisningen.

På de videregående uddannelser kan det enkelte undervisnings- og vejledningsforløb være relativt korte, og det kan være svært for en underviser at nå at lære studerende tilstrækkeligt at kende til at kunne imødekomme den studerendes behov i undervisning.

I nogle tilfælde kan der være berøringsangst omkring funktionsnedsættelser mellem underviser og studerende, som vanskeliggør en god dialog om eventuelle hensyn og kompensationsbehov. Det er en generel udfordring, at mange undervisere mangler viden om funktionsnedsættelser og dels ikke ved, hvordan de kan tilpasse og justere deres undervisning med henblik på at undervise studerende, der bruger et eller flere hjælpemidler i undervisningen.

Der findes en række hensyn, som kan være hensigtsmæssige at tage i den daglige undervisning, som kan medvirke til at gøre det faglige indhold i undervisningen tilgængeligt for flere. F.eks. skal teksterne, der anvendes i undervisningen, være i en sådan layoutmæssig kvalitet, at de kan læses af it-værktøjer, som kompenserer for læse- og skrivevanskeligheder. Tilsvarende skal undervisningsmaterialet være tilgængeligt for de

studerende i god tid inden undervisningen. Det kan være afgørende for det faglige udbytte, at en underviser accepterer at bruge mikrofon i et stort undervisningslokale og accepterer, at en forelæsning kan optages, så en studerende med f.eks. læse- og skrivemangfoldigheder kan lytte til forelæsningen efterfølgende.

Arbejdsgruppen erfarer, at nogle undervisere er bekymrede for, om lydoptagelser af deres forelæsninger bliver offentligt tilgængelige og f.eks. deles på sociale medier, og at de derfor modsætter sig brugen af optagelser. Det er arbejdsgruppens vurdering, at det ikke bør være op til den enkelte underviser eller studerende at muliggøre, at studerende kan få optaget undervisningen. Det skal i stedet være institutionens ansvar at sikre, at undervisningen er tilgængelig for alle studerende, og undervisernes retssikkerhed.

Erfaringer fra praksis

På UC Lillebælt har man konkret valgt at udarbejde retningslinjer for, hvordan institutionen håndterer, når en studerende har brug for at få optaget undervisningen. Dette medvirker, at det hverken er den studerende selv eller underviseren, der skal muliggøre, at den studerende får den rette støtte i forbindelse med lyd- og videooptagelser.

De fysiske rammer spiller også en stor rolle. F.eks. kan der være udfordringer i forbindelse med hyppige lokaleskift, så studerende skal flytte deres eventuelle hjælpemidler rundt. Undervisningslokalernes indretning kan også have betydning eksempelvis for kørestolsbrugere, som ikke kan få adgang til lokalerne eller studerende med hørenedsættelse, som ikke har mulighed for at placere sig hensigtsmæssigt i lokalet i forhold til underviserens placering. De fysiske rammer kan i visse tilfælde være svære at ændre, da institutionerne ofte ikke ejer de bygninger, hvor undervisningen foregår. Dog vurderer arbejdsgruppen, at det er helt centralt, at institutionerne har fokus på fysisk tilgængelighed, så studerende ikke skal bekymre sig om, hvorvidt der er tilstrækkelig tilgængelighed i et undervisningslokale. Er man nødt til at ændre undervisningslokaler, så anbefales det, at man gør det i så god tid som muligt af hensyn til, at der kan være orienterings- og tilgængelighedshensyn, der skal tages, som helt konkret har betydning for, om den studerende kan finde frem og komme ind til undervisningen og deltage. Arbejdsgruppen har dertil påpeget, at det også har betydning at institutionerne er opmærksomme på at også fællesområderne er tilgængelige for studerende med funktionsnedsættelser.

4.3 Initiativforslag der kan styrke den faglige og sociale tilgængelighed på de videregående uddannelser

Arbejdsgruppen har belyst udfordringer og drøftet initiativforslag, som kan forbedre målgruppens deltagelsesmuligheder i studieaktiviteter og derigennem understøtte målgruppens trivsel og læringsudbytte på uddannelsen. Arbejdsgruppen har peget på konkrete tiltag til inspiration, som kan understøtte det videre arbejde med at forbedre vilkårene for studerende med funktionsnedsættelser.

Arbejdsgruppen finder det centralt, at de videregående uddannelser tilrettelægges efter et universelt design, der tilstræber, at alle har lige muligheder for at deltage på lige vilkår:

Initiativer i forbindelse med studiestart

Arbejdsgruppen har kigget på de vilkår, der er forbundet med at starte på en videregående uddannelse som studerende med funktionsnedsættelser og har vurderet, at studiestarten for studerende med funktionsnedsættelser ofte er præget af udfordringer omkring fysisk- og social tilgængelighed, og at studiestarten for mange er præget af bekymringer omkring ansøgninger, tilpasningsmuligheder mv.

Arbejdsgruppen peger på følgende konkrete tiltag til inspiration, der kan forbedre vilkårene for målgruppen i forbindelse med studiestart:

- Det vil gavne studerende med funktionsnedsættelser, hvis institutionerne i informationsbreve til alle studerende i forbindelse med optag indarbejder information om de muligheder, som studerende med funktionsnedsættelser har, herunder information om specialpædagogisk støtte, SU-handicaptillæg og de individuelle tilpasninger, som institutionen kan foretage, f.eks. i forbindelse med undervisning og prøver.
- Det vil kunne gøre en forskel for ansøgningsprocesser i studiestarten, hvis institutionerne inden studiestart kigger på mulighederne for at invitere kommende studerende til at kontakte institutionen, så studieforløbet kan tilrettelægges, og de studerende kan vejledes om deres muligheder.
- Det vil kunne hjælpe studerende med funktionsnedsættelser, hvis der skabes rammer for et mere smidigt ansøgningsforløb i overgangen mellem ungdomsuddannelse og videregående uddannelse, eksempelvis ved at understøtte den kommende studerende i at have sin dokumentation klar og evt. udarbejde en beskrivelse af det kendte støttebehov.
- Det kan være hensigtsmæssigt at sætte fokus på, at studerende har forskellige forudsætninger for deltagelse i studiestartsaktiviteter, og at institutionerne tager ansvar for at tilrettelæggelsen af studiestarten ud fra et universelt design, som kan rumme alle typer studerende.
- Dertil kan det være hensigtsmæssigt, at institutionerne klæder dem, der står for studiestartens faglige og sociale elementer på i form af planlægning og gennemførelse af studiestartsaktiviteter. Eksempelvis gennem viden om tilrettelæggelse af studiestarten i et universelt design, f.eks. via særlige tilrettelagte kurser med fokus på tiltag, der styrker den faglige og sociale tilgængelighed.

Tilgængelighed

Arbejdsgruppen har kigget på de vilkår, der relaterer sig til at styrke tilgængelighed af læringsmiljøer på uddannelserne. Et centralt tema er tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen. Arbejdsgruppen har identificeret, at målgruppen ofte oplever udfordringer med at kunne tilgå undervisningsmateriale samt video- og lydoptagelser i forbindelse med undervisningen. At overkomme disse udfordringer, er afgørende for de studerendes læringsudbytte.

Arbejdsgruppen peger på følgende initiativer til inspiration, der kan forbedre vilkårene for målgruppens muligheder for at tilgå læringsmiljøerne

- På uddannelsesinstitutionerne kan der være behov for, at underviserne klædes bedre på til at skabe gode deltagelsesmuligheder for alle, herunder ift. at kunne tage dialog med studerende vedr. behov for individuelle hensyn. Underviseren har også en opgave i at understøtte, at den studerende i undervisningen kan gøre brug af sine eventuelle hjælpemidler, mens institutionen skal sikre, at der er nem adgang og fleksibilitet i brugen af lokalet, samt at det er fysisk muligt at gøre brug af hjælpemidler.
- For studerende med funktionsnedsættelser har det ofte stor betydning ift. delta-gelse, at undervisningsmaterialet er tilgængeligt i god tid inden undervisningen. På samme vis er det afgørende, at undervisningsmaterialet er i af layoutmæssig kvalitet, at det kan læses af it-værktøjer, og at litteraturlister er tilgængelige i god tid, så studerende har mulighed for at anskaffe sig materialer. Arbejdsgruppen opfordrer til, at undervisningsmateriale så vidt som muligt er tilgængeligt i god tid forud for undervisningen – studerende peger på, at det bør tilstræbes, at undervisningsmaterialer er tilgængeligt minimum en uge inden undervisningen
- I dag er det ofte den enkelte studerende med f.eks. læse- og skrivevanskeligheder, der skal afklare med underviseren, om denne vil acceptere, at forelæsninger eller anden undervisning lydoptages. Underviseren kan måske have bekymringer ift. op-havsret eller andre forhold. Det vil have stor betydning for studerendes læringsudbytte, at disse forhold afklares centralt på institutionen, så der på institutionerne udarbejdes fælles retningslinjer for brug af optagelser i forbindelse med undervisning, så den enkelte studerende ikke oplever det som en forhandling med den enkelte underviser.
- På mange uddannelser kan gruppearbejde fylde en stor del af studiet, og på nogle uddannelser er gruppearbejde obligatorisk. Studerende med nogle typer af funktionsnedsættelser oplever betydelige udfordringer i forbindelse med gruppearbejde. Arbejdsgruppen peger derfor på, at det vil have betydning for de studerende læringsudbytte, hvis uddannelsesinstitutionerne understøtter fleksibilitet og alternativer til gruppearbejde.

5. Rammer, organisering og tilpasningsmuligheder

I dette kapitel ses der nærmere på forhold, der vedrører rammerne, organiseringen og eventuelle tilpasningsmuligheder på de videregående uddannelsesinstitutioner i arbejdet med studerende med funktionsnedsættelser.

Foruden læringsmiljøerne og studiernes udformning og indvirkning på de studerende, er der også juridiske, organisatoriske og administrative rammer, der har betydning for målgruppens vilkår i uddannelserne og forudsætninger for, at de kommer i gang og gennemfører deres uddannelse.

Arbejdsgruppen har derfor drøftet en række forhold, der vedrører disse rammer. Det gælder dispensationspraksis, krav til studieaktivitet og tilrettelæggelse af uddannelserne og i den sammenhæng udfordringer i forhold til SU og SPS. Arbejdsgruppen vurderer, at disse emner, der knytter sig til lovgivning og organisering, har betydelig men indirekte indflydelse på målgruppens rammer og bliver derfor behandlet i dette kapitel.

Data om målgruppen viser en række overordnede tendenser til, at der er potentialer for at forbedre målgruppens gennemførelstid, frafald og ledighed og medvirke til, at flere studerende med funktionsnedsættelser kommer igennem uddannelsen ved at tilrettelægge rammerne, så de så vidt muligt imødekommer de behov, der gør sig gældende for studerende med funktionsnedsættelser.

5.1 Organisering og koordinering mellem systemer

Studerende med funktionsnedsættelser kan søge om f.eks. dispensation ifm. eksamen, tilpasning af fysiske rammer og søge generel vejledning både i forbindelse med optagelsen på uddannelsen og i løbet af deres studietid i forhold til konkrete fag eller andre forhold, der kræver opmærksomhed eller kan give anledning til tilpasninger på institutionen. Lov om forbud mod forskelsbehandling på arbejdsmarked m.v. (FBL) og FN's Konvention om Rettigheder for Personer med Handicap (handicapkonventionen) og støttmuligheder som SPS og SU-handicaptillæg skal give studerende med funktionsnedsættelser mulighed for at gennemføre en uddannelse i lighed med andre studerende.

For mange studerende med funktionsnedsættelser er mængden af støtteformer og -systemer samt aktører ofte svært for den enkelte at overskue. Der kan f.eks. opleves mange indgange til de administrative enheder samt være regler og dokumentationskrav knyttet til de enkelte systemer. Samtidig kan opbygningen af de forskellige støtteordninger og -systemer nogle gange forekomme som adskilte siloer, hvor den studerende er nødt til gentagende gange at skulle forklare personlige og følsomme emner for sagsbehandlere, og fra det ene system til det andet.

Mens forholdene omkring dispensationspraksis, SPS og SU bliver behandlet i de efterfølgende afsnit, behandles her de udfordringer, der følger af selve organiseringen af systemerne.

Uddannelsesinstitutionerne er forpligtede til at have en studievejledning. Denne kan være yderligere opdelt i eksempelvis optagelsesvejledning og generel studievejledning, desuden vil der være lokal SU-administration og -vejledning og en SPS-administration og vejledning.

Den konkrete organisering af disse områder er afhængig af, om der er tale om en lille eller stor institution, men organiseringen på en konkret uddannelse udspringer også af institutionens historiske udvikling og lokale indsatser og beslutninger.

5.1.1 Forskellige systemer og manglende overblik

For den studerende med funktionsnedsættelser er det en grundlæggende udfordring, hvis der er mange forskellige indgange til de forskellige støtteordninger og -systemer. Det gør det vanskeligt at have overblik og kræver en ekstra indsats for den studerende ud over studiet i forhold til at skulle at booke tider, samle dokumentation og gentage sin fortælling på ny flere gange.

For institutionerne opleves der primært udfordringer med mangel på videndeling på tværs, hvor databeskyttelsesreglerne (GDPR) kan opleves at udgøre en begrænsning. Da informationerne om målgruppen ofte indeholder følsomme personoplysninger, er der særligt restriktive regler for, hvordan og hvornår disse personoplysninger må behandles. Arbejdsgruppen har drøftet, at der på tværs af institutionerne kan være forskellige fortolkninger af reglerne. Arbejdsgruppen er dog af den opfattelse, at der i databeskyttelsesforordningen og databeskyttelsesloven er muligheder for behandling af personoplysninger i denne kontekst, og peger derfor på, at der kan være behov for tilvejebringelse af en vejledning om mulighederne for behandling af sådanne personoplysninger efter databeskyttelseslovgivningen, så institutionerne lokalt kan etablere og forbedre den nødvendige sagsbehandling på området.

Hvad angår indgangene, peger arbejdsgruppen på, at der ikke er én hensigtsmæssig og effektiv model for organisering for alle institutioner, men at der er konkrete indsatser, der kan arbejdes med. På Aarhus Universitet har man eksempelvis en opdeling af vejledning ifm. med optagelse og i løbet af studiet, hvor der er et særligt tæt samarbejde mellem SPS-vejledningen og vejledning ifm. optagelse, da det er dér, det er særligt relevant. På små institutioner kan der grundet størrelsen være få indgange, og enhederne kan arbejde meget tæt sammen.

Arbejdsgruppen har derfor i stedet set på muligheder for potentialer ift. den overordnet organisering af vejledningen og administrationen på institutionerne således, at det opbygges efter brugerrejsen for den enkelte studerende, og de studerende dermed får mulighed for mere et sammenhængende/ kontinuerligt studie- og vejledningsforløb. Arbejdsgruppen vurderer, at der er behov for en organisationsudvikling, der skaber bedre sammenhæng og videndeling mellem de forskellige enheder på uddannelsesinstitutionerne, og understøtter et mere klart studie- og vejledningsforløb, der kan visualisere brugerrejsen for den studerende. Der kan være steder, hvor det giver anledning til at ændre den eksisterende organisering, men hvor brugerrejsen vil være eksisterende i alle

institutioner, kan den egentlige organisering variere. Dette vil også bidrage til visionerne om en helhedsorienteret studieplan.

5.2 Rimelige tilpasninger og dispensationspraksis

Flere institutioner arbejder allerede i dag med at skabe de rette tilpasninger af studieforløbene for studerende med funktionsnedsættelse. I maj 2020 sendte Uddannelses- og Forskningsstyrelsen et hyrdebrev (bilag 3) til de videregående uddannelsesinstitutioner, som havde til formål at gøre opmærksom på, at sagsbehandlingen på uddannelsesinstitutioner under Uddannelses- og Forskningsministeriet er forpligtet via Lov om forbud mod forskelsbehandling på arbejdsmarked m.v. (FBL) og FN's Konvention om Rettigheder for Personer med Handicap (handicapkonventionen). I dette afsnit vil vi se nærmere på de muligheder institutionerne har for at foretage rimelige tilpasninger og give dispensationer, der er med til at understøtte, at studerende, der har funktionsnedsættelser, kan deltage på lige fod med studerende uden funktionsnedsættelser.

Institutionernes forpligtelser til rimelige tilpasninger

Studerende med et handicap¹⁰ er omfattet af FN's handicapkonvention, som Danmark har ratificeret i 2009, og konventionen er derfor en del af gældende ret. Danmark tiltrådte tillægsprotokollen til konventionen den 23. september 2014.

Formålet med konventionen er at fremme, beskytte og sikre muligheden for, at alle personer med handicap fuldt ud kan nyde alle menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder på lige fod med andre samt at fremme respekten for deres naturlige værdighed.

Gruppen omfatter *"personer, der har en langvarig fysisk, psykisk, intellektuel eller sensorisk funktionsnedsættelse som i samspil med forskellige barrierer kan hindre dem fuldt og effektivt at deltage i samfundet på lige fod med andre"*, jf. handicapkonventionens artikel 1. På uddannelsesområdet betyder handicapkonventionen, at vi skal sikre et inkluderende uddannelsessystem på alle niveauer. En person, som har et handicap, har en individuel ret til rimelig tilpasning ud fra den enkelte persons behov, så vedkommende kan nyde retten til uddannelse og blive inkluderet i uddannelsessystemet på lige fod med andre, som ikke har et handicap ved den nødvendige støtte jf. handicapkonventionens artikel 24 (uddannelse). Uddannelsesinstitutionerne er således forpligtet til at sikre rimelig tilpasning, som skal vurderes i forhold til det konkrete handicap. Den rimelige tilpasning skal afvejes, således at det ikke medfører en uforholdsmæssig eller urimelig byrde af institutionen. Desuden må uddannelsens niveau ikke sænkes som følge af tilpasningen.

Dertil er de videregående uddannelser forpligtet til at leve op FBL. Beskæftigelsesministeriet har februar 2019 udsendt en ny juridisk vejledning om forskelsbehandlingsloven, jf. herom vejledning nr. 9118 af 4. februar 2019 om forskelsbehandlingsloven. Loven fastslår, at der ved forskelsbehandling forstås enhver direkte eller indirekte forskelsbehandling på baggrund af blandt andet handicap, jf. § 1 Lovens § 3, stk. 2, fastslår et forbud mod forskelsbehandling ved vejlednings- og uddannelsesvirksomhed og beskytter dermed også studerende med funktionsnedsættelser i de videregående uddannelser. Uddannelsesinstitutionerne skal derfor tage initiativ til at lave de nødvendige tilpasninger, der sikrer lige behandling af studerende med et handicap, når institutionen gøres

¹⁰ Her bruges begrebet handicap, da det referer til handicapkonventionen, hvor handicap er den anvendte terminologi.

bekendt hermed. Denne forpligtelse gælder gennem hele den studerendes uddannelsesforløb.

Dispensationer

Da studerende med handicap er beskyttet af handicapkonventionen og forskelsbehandlingsloven, kan der være tilfælde, hvor institutionerne skal vurdere grundlaget for dispensation fra fastsatte regler med det formål at sikre de nødvendige tilpasninger af de studerendes uddannelsesforløb for at den studerende er ligestillet med andre studerende.

Uddannelsesinstitutionerne kan ved dispensation fravige regler, der er bestemt af uddannelsesinstitutionen, f.eks. i studieordningen, eller hvis den givne bekendtgørelse specifikt angiver, at uddannelsesinstitutionen kan dispensere fra en regel fastsat i en bekendtgørelse.

Kompetencen til at behandle dispensationssager og rimelige tilpasninger er således i de beskrevne tilfælde hos den enkelte uddannelsesinstitution. Muligheden for at opnå en dispensation beror altid på en individuel konkret vurdering, der tager udgangspunkt i den faglige dokumentation, som den studerende indhenter fra egen læge, psykolog, psykiater eller institut med specialeviden om betydningen af den pågældende funktionsnedsættelse i forhold til det givne uddannelsesforløb, eksamen mv.

Særlig prøvevilkår

Et væsentligt formål med hyrdebrevet fra maj 2020 var, at gøre institutionerne opmærksomme på, at det er deres ansvar at tilbyde hensigtsmæssige tilpasninger – herunder særlige prøvevilkår – til studerende med funktionsnedsættelser, fra det øjeblik institutionen gøres bekendt med funktionsnedsættelserne.

Af eksamensbekendtgørelserne²¹ fremgår det, at uddannelsesinstitutionerne har mulighed for at dispensere fra regler vedr. prøver og eksamener i den enkelte studieordning, hvis institutionen vurderer, at det er nødvendigt for at ligestille en studerende med funktionsnedsættelser med andre studerende i prøvesituationen. Det er en forudsætning, at der med dispenseringen ikke sker en ændring af prøvens niveau. Når institutionen en gang er blevet bekendt med, at en studerende har behov for særlige prøvevilkår, og der er tale om varig funktionsnedsættelser, er det institutionen ansvar at sikre, at den studerende fremadrettet får tilpasset prøverne, så den studerende kan deltage på lige fod med andre studerende.

Erfaringer fra praksis

Som opfølgning på hyrdebrevet har universiteternes sektorsekretariat, DKUNI, gennem en længere proces med inddragelse af institutionernes formuleret en række anbefalinger i medio 2021, som forventes implementeret eller indfaset løbende (bilag 2)

²¹Jf. bekendtgørelse nr. 2271 af 1. december 2021 om eksamener og prøver ved universitetsuddannelser (eksamensbekendtgørelsen for universitetsuddannelser).

Jf. bekendtgørelse nr. 2027 af 7. november 2021 om eksamener og prøver ved professions- og erhvervsrettede videregående uddannelser (eksamensbekendtgørelsen for professions- og erhvervsrettede videregående uddannelser).

Studerende i praktik

På de fleste professions- og erhvervsrettede videregående uddannelser er praktik en obligatorisk del af uddannelsen. Nogle studerende med funktionsnedsættelser oplever, at tilrettelæggelsen af praktikforløb forhindrer dem i at kunne gennemføre praktikforløbet.

Hvad angår tilrettelæggelsen af praktikken, fremgår det af bekendtgørelse om erhvervsakademiuddannelser og professionsbacheloruddannelser § 21,¹² at studieordningens fællesdel og institutionsdel skal indeholde regler for praktikkens ECTS-omfang, læringsmål og antal prøver samt regler for praktikkens gennemførelse, herunder krav og forventninger til de involverede parter. Af samme paragraf stk. 3 fremgår det, at det skal fremgå af studieordningen, at institutionen kan dispensere fra de regler i studieordningen, der alene er fastsat af institutionen eller institutionerne, når det findes begrundet i usædvanlige forhold, og at institutionerne samarbejder om en ensartet dispensationspraksis.

Særligt for pædagogstuderende blev der i 2016 skrevet ind i bekendtgørelsen om uddannelsen til professionsbachelor som pædagog § 8, stk. 8, at de studerende kan søge om nedsat tid i praktikken, hvis den studerende aktuelt har et skånebehov, som ikke kan afhjælpes på anden måde end ved nedsættelse af timetallet i praktikken. Dispensation forudsætter, at professionshøjskolen vurderer, at den studerende kan opnå læringsmålene for praktikperioden uanset det reducerede timetal¹³. Det særlige hensyn skyldes, at det er et krav i bekendtgørelsen for pædagogstuderende, at de studerende skal have et bestemt antal timer pr. praktik tilrettelagt i fire perioder, jf. herom bekendtgørelsens § 8, stk. 1-4. Første praktik er på 32 arbejdsdage med et gennemsnitligt antal timer på 6 timer pr. dag. De to lange praktikker i henholdsvis 2. og 3. praktikperiode tilrettelægges hver især over 6 måneder med et gennemsnitligt ugentligt timetal på 32,5 timer. Den sidste praktik i 4. praktiskperiode fordeles over 16 dage med et gennemsnitligt timetal på 6 timer om dagen. Timeantallet er altså bekendtgørelsesbestemt, og reglerne er dermed ikke bestemt af institutionernes egne regler. Ved ansøgning om dispensation med henblik på nedsat i tid i praktikken, skal uddannelsesinstitutionerne således vurdere og stå inde for, at de studerende kan opnå læringsmålene for praktikken, selvom de studerende har nedsat timetal.

Nogle institutionerne oplever, at udfordringerne kan ligge i, at nogle praktiksteder ikke har ressourcerne til at modtage studerende med funktionsnedsættelser. Dette kan også vise sig som en udfordring eksempelvis på erhvervsakademierne, hvor der ofte er få praktikpladser til rådighed. Hvis praktikstederne er pressede i forvejen, kan det være svært at tage hensyn til studerende med særlig behov. Praktikken bliver derfor meget betinget af praktikstedernes sociale kapital. Dermed kan rigide rammer være en barriere for, at studerende med funktionsnedsættelser kan gennemføre en uddannelse.

5.2.1 Fleksibilitet vs. standardisering

Arbejdsgruppen har erfaret, at udfordringerne med håndtering af dispensationspraksis på de videregående uddannelser typisk er, at studerende med funktionsnedsættelser oplever at skulle søge gentagne gange, f.eks. hvert semester, og nogle af dem oplever

¹² Jf. Bekendtgørelse nr. 2672 af 28. december 2021 om erhvervsakademiuddannelser og professionsbacheloruddannelser (LEP-bekendtgørelsen).

¹³ Jf. Bekendtgørelse nr. 354 af 7. april 2017 om uddannelsen til professionsbachelor som pædagog

derfor at skulle bruge meget tid ud over studierne på at udarbejde dispensationsansøgninger. I nogle situationer kan sagsbehandlingstiden være lang, og det kan skabe usikkerhed for de studerende i forhold til muligheden for at få lov til at anvende hjælpemidler til eksamen.

En af de mere gennemgående problemstillinger for emnet om dispensationspraksis er, om der skal være mere administrativ ensretning eller standardisering, eller om rammerne i stedet skal være præget af fleksibilitet. Arbejdsgruppen har ikke noget entydigt svar på den problemstilling. På den ene side kan systemer blive så tunge, at individuelle hensyn ikke kan tages. På den anden side kan retningslinjer og standardisering af processer være med til at sikre de studerendes retssikkerhed. F.eks. kan det være praktisk, at en dispensation for en eksamensform, som går igen på ens uddannelse, og som man pga. sine funktionsnedsættelser altid vil have brug for, gives som en længevarende dispensation, der gælder hele uddannelsen.

Eftersom den nærmere sagsbehandling og processer i forhold til institutionernes håndtering af studerendes ansøgninger om dispensation ikke er beskrevet nærmere i lovgivningen, og organiseringen derfor formes af den enkelte institution, er der forholdsvis stor fleksibilitet hos institutionerne i organiseringen omkring behandlingen af dispensationsansøgninger og tilpasninger. Oplevelsen hos studerende af rigide rammer og begrænsninger forekommer derfor snarere som utilsigtede konsekvenser af andre forhold.

Udfordringsbilledet og de potentielle løsninger kan i praksis opleves forskelligt afhængigt af den konkrete uddannelsessektor, institutionens størrelse og mere konkrete uddannelsesstrukturer. Eksempelvis er de maritime og kunstneriske institutioner relativt små. Det kan være sværere for sådanne mindre institutioner at finde relevante fagpersoner, der kan støtte de studerende, mens de ansatte også oplever en stor arbejdsmængde med få hænder til at løse opgaverne. På uddannelser med kortere uddannelsesforløb påvirker en lang sagsbehandlingstid den studerende endnu mere, og det er ligeledes endnu vigtigere at kunne indgive ansøgninger til tilpasninger, dispensationer og hjælpemidler i god tid.

En mere overordnet udfordring er også, at de videregående uddannelser er tilrettelagt som fuldtidsstudier, og institutionernes organisering, uddannelsesstrukturer og fagudbud tager derfor udgangspunkt i dette. Det har den utilsigtede konsekvens, at mens færdiguddannede med funktionsnedsættelse opleves at have muligheder for at arbejde på nedsat tid på arbejdsmarkedet, så skal uddannelserne som udgangspunkt tages på fuld tid.

I forhold til universitetssektoren skal det i denne sammenhæng bemærkes, at DKUNI, som følge af hyrdebrevet, er kommet med en række anbefalinger til institutionerne medio 2021 efter en større proces med inddragelse fra sektoren, og at disse anbefalinger også vil blive implementeret uafhængigt af denne arbejdsgruppes anbefalinger.

Arbejdsgruppen har drøftet at mere synlighed om de studerendes muligheder, og udarbejdelse af fælles retningslinjer for håndtering af dispensationsansøgninger vil være gavnligt i forbedringen af målgruppens vilkår. Desuden finder arbejdsgruppen, at sådanne retningslinjer med fordel kunne drøftes i tværgående netværk i form af klynger eller udvalg, der kan videndele og sparre omkring håndteringen og *best practice* på området.

5.3 Studieaktivitet som ramme

Kravene om studieaktivitet blev skærpet i forbindelse med fremdriftsreformen i 2013 og indebærer krav om, at der er progression i uddannelsen for at understøtte, at studerende bliver hurtige færdige med deres uddannelse og ikke opholder sig i uddannelsessystemet langt ud over uddannelsernes normerede tid.

Der er fastsat studieaktivitetskrav i uddannelsernes eksamensbekendtgørelser, mens der af SU-reglerne fremgår særlige krav til studieaktivitet for at oppebære retten til SU.

Studieaktivitetskrav i Eksamensbekendtgørelsens § 20	-	SU-reglernes studieaktivitetskrav
- Et universitet kan fastsætte regler om, at studerende på bacheloruddannelsen og kandidatuddannelsen løbende eller for enkelte studieår skal bestå prøver opgjort i ECTS-point (studieaktivitetskrav) for at kunne fortsætte på uddannelsen. - Kravet kan fastsættes til prøver med et samlet omfang på højst 45 ECTS-point hvert studieår. - Universitetet skal sikre, at den studerende får mulighed for 3 prøveforsøg, jf. § 13, stk. 2, i de fag eller fagelementer, som indgår i et eventuelt studieaktivitetskrav. - Ifølge § 20 stk. 3 kan universitetet dispensere fra et studieaktivitetskrav fastsat efter stk. 1, hvis den studerende er eliteidrætsudøver, eller hvis der foreligger usædvanlige forhold, herunder funktionsnedsættelse.	-	- En uddannelse skal, for at give ret til uddannelsesstøtte, være tilrettelagt som heltidsundervisning. - Det følger af SU-bekendtgørelsens, at en uddannelsessøgende, der får uddannelsesstøtte inden for klippekortet, er studieaktiv, indtil den uddannelsessøgende er forsinket mere end 6 måneder, svarende til 30 ECTS-point, i uddannelsen. - Forsinkelsen er forskellen mellem klip, der er brugt til uddannelsen, og den studiemæssige fremdrift efter de regler, der gælder for uddannelsen målt i ECTS-point. En studerende er således forsinket i sin uddannelse, når den studerende har brugt flere SU-klip, end det antal måneder, den studerende har nået i sin uddannelse (den studiemæssige fremdrift). - Uddannelsesstedet kontrollerer studieaktiviteten to gange årligt. Der foretages partshøring af de studerende, der ser ud til at være studieinaktive i henhold til SU-reglerne. - Hvis en studerende erklæres studieinaktiv i henhold til SU-reglerne, vil den studerende SU blive stoppet fra måneden efter. Der i SU-reglerne ikke mulighed for dispensation herfor.

Nogle studerende med funktionsnedsættelser oplever utryghed og beretter om bekymringer over deres økonomi i perioder, hvor de får mulighed for at studere på nedsat tid eller bekymringer over måske at løbe tør for SU til sidst i uddannelsen.

Arbejdsgruppen finder, at trygge rammer for et godt studieliv for studerende med funktionsnedsættelser også handler om tryghed og forudsigelighed om økonomi.

Arbejdsgruppen har derfor identificeret den udfordring, der ligger i, at en dispensation i forhold til studieaktivitetskravet efter uddannelsesreglerne ikke isoleret set giver den studerende ret til tilsvarende tillæg af SU-klip efter SU-reglerne. Selvom uddannelsesinstitutionen kan give dispensation til at forlænge et studieforløb, så skal den studerende fortsat opfylde SU-reglerne om studieaktivitet.

Selv om en studerende således kan få dispensation på sit uddannelsessted i forhold til studieaktivitetskravet efter uddannelsesreglerne og dermed forlænge sin studietid, så

giver det ikke isoleret set den studerende ret til tilsvarende tillæg af SU-klip efter SU-reglerne. Modtager man SU-handicaptillæg skal man opfylde de almene betingelser for at få SU og det betyder, at den studerende er omfattet af de samme regler som andre SU-modtagere – også kravet om studieaktivitet.

I udgangspunktet betragtes funktionsnedsættelser ikke som sygdom og vil derfor i sig ikke give ret til den slags tillæg af SU-klip, studerende kan søge, hvis de bliver forsinkede i deres uddannelse pga. sygdom. Det er dog muligt at få tillæg af SU-klip for en periode, hvor en studerende også har fået SU-handicaptillæg, for eksempel ved en opblussen eller forværring som gør, at den studerende bliver forsinket i uddannelsen. Det vil afhænge af en konkret vurdering af de konkrete forhold.

En studerende kan derfor opleve, at den studerende i henhold til uddannelsesreglerne kan få dispensation ift. studieaktivitetskravet til at læse på nedsat tid, hvor en funktionsnedsættelse kan ligge til grund, men uden samme mulig i SU-reglerne.

5.3.1 Fuldtidsstudie

Arbejdsgruppen finder, at udfordringsbilledet indeholder to dele. Den ene del handler om institutionernes muligheder for at give den studerende dispensation fra studieaktivitetskravet i uddannelsesreglerne. Den anden del handler om den studerendes oplevelse af økonomisk tryk i forhold til mulighed for at oppebære SU, hvis den studerende har fået mulighed for at udstrække eller forlænge studiet over normeret tid, hvor både SU-reglernes krav om studieaktivitet og den samlede SU-støttetid for nogle studerende med funktionsnedsættelser kan opleves som en barriere for at gennemføre uddannelsen.

Den overordnede ramme er, at uddannelserne er bygget op om fuldtidsstudier med begrænsede muligheder for at studere på nedsat tid, selvom mange studerende med funktionsnedsættelser kan have behov for mere fleksibilitet ift. deres studieforløb for at kunne gennemføre.

I forhold til uddannelsesreglernes studieaktivitetskrav er der bedre juridiske muligheder på universitetsområdet gennem uddannelsesbekendtgørelsens § 8 stk. 3, end der er for erhvervsakademierne, professionshøjskolerne og de maritime uddannelser. Men selvom studium på nedsat tid ikke underbygges i det ordinære uddannelsessystem, og der ikke er helt den samme juridiske ramme på de enkelte områder, er der andre forhold der også har indflydelse på mulighederne for at studere på nedsat tid, som f.eks. semesterstrukturer.

På flere erhvervsuddannelser og professionsbacheloruddannelser er uddannelsen bygget op med veksling mellem praktik og undervisning. Flere uddannelsesinstitutioner oplever at muligheden for fleksibilitet i praktikken i høj grad bestemmes af arbejdsmarkedets parter, som ikke altid har ressourcerne eller ønsket om at have praktikstuderende på særlige vilkår. Oveni i dette kan der være begrænsede muligheder for at tage et forlænget praktikforløb på nedsat tid, da det blandt andet kan gå ud over andre moduler på andre forløb, og det ikke altid er muligt at komme efter de fag, man er gået glip af. På nogle sundhedsuddannelser eksempelvis jordmoderuddannelsen er der særlige autorisationer, der stiller yderligere krav til den studerendes gennemførsel.

Selvom fuldtidsstudie er udgangspunktet, kan der være forskellige måder at skabe mere fleksibilitet. Det kunne eksempelvis ske ved at se på hyppigere udbud af kurser, eksempelvis sommerkurser, muligheden for online forløb eller lignende, der kan samle studerende op ift., hvor de er i deres studieforløb og ECTS-point med det for øje, at fleksibiliteten har en positiv effekt og ikke tilføjer ekstra belastning for den studerende. Det kan også dreje sig om, at se på mulighederne for udstrakte og mere fleksible forløb på nogle af de større uddannelsesinstitutioner.

5.4 Specialpædagogisk støtte (SPS)

Specialpædagogisk støtte (herefter SPS) er en individuel kompensation, som har til formål at sikre, at studerende med funktionsnedsættelser har mulighed for at deltage og gennemføre deres uddannelse på lige fod med andre. Kompensationen målrettes de barrierer, der opstår i mødet med den konkrete uddannelses krav som følge af funktionsnedsættelsen. Det vil sige, at det alene er de barrierer, der opstår på grund af funktionsnedsættelsen på uddannelsen, som SPS kompenserer for. Der er dermed tale om ligebehandling efter FN's Handicapkonvention.

Fakta om SPS

SPS kan anvendes i forbindelse med:

- Uddannelsens almindelige undervisning og ekskursioner, herunder uddannelsesophold i udlandet som led i uddannelsen.
- Uddannelsens prøver og eksaminer.
- Obligatorisk praktik som led i uddannelsen.
- Overgang til anden uddannelse, til job eller ledighed i op til 3 måneder efter endt uddannelse.
- Udlånte hjælpemidler kan fortsat lånes i overgangen til anden uddannelse, til job eller ledighed i op til 3 måneder efter endt uddannelse.

Støtteformer

- IT-hjælpemidler
- Instruktion
- Sekretær- og praktisk hjælp
- Studiematerialer
- Studiestøttetimer
- Tolkning
- Udredning og afprøvning
- Øvrige

Ansøgningsprocedure i fire faser

1. Kortlægning af støttebehov og ansøgning om SPS
 - Den studerende og den SPS-ansvarlige på institutionen afklarer i et samarbejde støttebehovet med henblik på at udarbejde en ansøgning til STUK.
 - Den SPS-ansvarlige opretter ansøgningen i styrelsens elektroniske sagsbehandlingssystem, SPS2005. Ansøgningen skal indeholde dokumentation for funktionsnedsættelsen og uddannelsesstedets indstilling, der beskriver den studerendes konkrete støttebehov på uddannelsen.
2. Vurdering af ansøgning i styrelsen
 - Styrelsen vurderer ansøgningen og træffer afgørelse i sagen. I vurderingen lægger styrelsen vægt på tre forhold 1) retsgrundlaget, 2) støtteformen og 3) støttebehovet på uddannelsen.
 - Uddannelsesinstitutionen har adgang til afgørelsen i SPS2005.
3. Igangsættelse af SPS
 - Den SPS-ansvarlige sørger for, at støtten bliver igangsat. I de tilfælde, hvor støtten skal leveres af en af styrelsens leverandører, skal den SPS-ansvarlige afgive en bestilling af støtten i sagsbehandlingssystemet, hvorefter leverandøren igangsætter støtten. Overser uddannelsesinstitutionen at afgive bestilling til leverandøren, forsinkes støtten.
4. Afregning for udgiften til SPS
 - Når institutionen har afholdt udgiften, rekvirerer institutionen refusion for den afholdte udgift, som skal ligge inden for styrelsens bevilling. Institutionen skal rekvirere refusion inden 30 dage for udlægget.

Siden 2010 er der endvidere blevet anvendt såkaldt "automatiske tildelinger," hvor STUK tildeler støtte uden manuel sagsbehandling i Ved genbevillinger af løbende ydelser, hvor STUK i forbindelse med en tidligere manuel tildeling i sagsbehandling har vurderet, at den studerendes funktionsnedsættelse og støttebehov ikke antages at ændres betydeligt over tid.

De seneste år er der sket en stor stigning i andelen af studerende, som modtager SPS på de videregående uddannelser (jf. kapitel 3). Styrelsen for Undervisning og Kvalitet behandlede i 2020 ca. 47.000 ansøgninger på de videregående uddannelser, her var den gennemsnitlige sagsbehandlingstid for de ansøgninger, hvor tildelingerne er baseret på manuel sagsbehandling, 19 dage. De automatiserede tildelinger udgjorde 63 % af alle tildelingerne på de videregående uddannelser, med de automatiske sagsbehandlinger var sagsbehandlingstiden på syv dage i 2020¹⁴. I spidsbelastede perioder, f.eks. omkring studiestart, kan der være længere sagsbehandlingstid, hvor nye studerende kan opleve først at modtage støtten i oktober eller november, dog behandles 90 pct. af alle ansøgninger inden for 30 dage.

Overordnet set giver SPS de studerende med funktionsnedsættelse en række støttemuligheder, der kompenserer de studerende for de konkrete udfordringer, der opstår i en konkret studiemæssig kontekst, som følge af deres funktionsnedsættelse.

Arbejdsgruppen har belyst en række forhold i forbindelse med det at være studerende ved en videregående uddannelse og modtage SPS, og har identificeret en række opmærksomhedspunkter, som primært vedrører elementer og faser knyttet til ansøgningsprocessen.

Studiestart

SPS kan først søges, når den studerende er optaget på uddannelsen. Det er imidlertid en udfordring, at den studerende ikke altid oplever at blive kompenseret for sin funktionsnedsættelse fra uddannelsen påbegyndes. Information og vejledning om mulighederne for SPS-støtte allerede ved optagelsen på uddannelsen og så tidligt som muligt efter studiestart kan derfor have stor betydning.

En god studiestart er afgørende for at komme godt i gang med en ny uddannelse. For studerende med funktionsnedsættelser er det af stor betydning, at de har den nødvendige støtte og hjælpemidler med fra start, så de kan deltage i undervisningen på lige fod med deres medstuderende.

Anvendelse af støttemidler

Eksamens- og undervisningssituationer fylder en stor del af de studerendes studiehverdag på en videregående uddannelse. De studerende oplever det som en naturlig forudsætning for tilstrækkelig compensation, at *bevilgede hjælpemidler/støtteformer* kan anvendes i undervisnings- og eksamenssituationer. Studerende med funktionsnedsættelser oplever imidlertid udfordringer med at kunne anvende deres tildelte hjælpemidler fra SPS i eksempelvis undervisnings- og eksamenssituationer. Det gælder f.eks. i forhold til ophavsret ift. optagelse af forelæsninger (jf. også afsnit 4.2.3). og i forhold til at kunne anvende deres støtte ved eksempelvis gruppeeksamen, og dermed bliver dårligere stillet ift. at kunne gennemføre eksamen på lige fod med medstuderende.

De studerendes muligheder for at anvende deres bevilgede støtte i undervisnings- og eksamenssituationer er derfor af stor betydning. At uddannelsesinstitutionernes sikrer, at de studerendes kan gøre brug af hjælpemidler i undervisnings- og eksamenssituationer, er derfor afgørende for, at den studerende kan deltage i uddannelsen på lige fod med andre studerende.

¹⁴Den gennemsnitlige sagsbehandlingstid er optalt i dage inkl. weekend og helligdage og er et gennemsnit af både automatiserede tildelinger og tildelinger baseret på manuel sagsbehandling. Sagsbehandlingstider opdateres løbende på STUK's hjemmeside.

Dertil opleves det af de studerende, som en udfordring, når deres SPS ikke er bevilget i god tid før en eksamen, da dette betyder øget stressniveau og usikkerhed.

Ventetid

Det er arbejdsgruppens vurdering, at en nedbringelse af *ventetid* i forbindelse med SPS vil gøre en stor forskel for alle studerende, som har behov for hjælpemidler/støtte.

SPS tildeles gennem halvårsbevillinger. Selvom mange genansøgninger kan ansøges via automatisk tildeling, så betyder halvårsbevillinger, at der skal genansøges hvert semester, og det opleves som en belastning for den studerende og øger arbejdsmængden også på SPS-kontorerne på uddannelsesstederne.

Genansøgningsprocessen afhænger i øvrigt af effektiv koordination mellem den studerende, sagsbehandlerne, styrelsen og leverandøren ved alle led i processen. Arbejdsgruppen vurderer, at en organisering der retter sig mod brugerrejsen for den enkelte studerende (jf. afsnit 5.1.1) også vil kunne medvirke til at forbedre denne koordinering.

Det er arbejdsgruppen erfaring, at nogle studerende, som har ansøgt om SPS, kommer til at vente i længere tid end, hvad der er hensigtsmæssigt ift. de studerendes faglige udbytte og generelle trivsel. Derfor har arbejdsgruppen drøftet, at der bør kigges på, hvordan ventetiden kan nedbringes, herunder de strukturelle balancer blandt de forskellige aktører (styrelse, leverandører og uddannelsesinstitutioner).

5.5 Initiativforslag i forbindelse med rammer, organisering og tilpasningsmuligheder

Arbejdsgruppen har belyst udfordringer og drøftet initiativforslag, der på baggrund af arbejdsgruppens erfaringer og rapportens videngrundlag vurderes kan forbedre målgruppens møde med uddannelsens rammer, organisering og tilpasningsmuligheder inden for den nuværende økonomiske ramme. Arbejdsgruppen har peget på konkrete tiltag til inspiration, som kan understøtte det videre arbejde med at forbedre vilkårene for studerende med funktionsnedsættelser

Enklere forløb

Det gælder for mange studerende med funktionsnedsættelser, at de oplever at skulle bruge meget tid og mange ressourcer på at orientere sig i mulighederne for støtte og compensation. Nogle oplever det som et ekstra arbejde ved siden af studiet, at de gentagne gange skal sende ansøgninger og dokumentere deres funktionsnedsættelse.

Arbejdsgruppen har identificeret, at studerende med funktionsnedsættelse i høj grad oplever udfordringer, der relaterer sig til administration i forbindelse med deres studie- og støtteforløb og at disse udfordringer bliver en væsentlig arbejdsbyrde, der lægges oven i det at være studerende.

Arbejdsgruppen peger på følgende initiativer til inspiration, der kan forbedre målgruppens vilkår i relation til studie- og støtteforløb:

- Uddannelsesinstitutionerne opfordres til at efterse deres studieadministration og -vejledning ift. barrierer i studie- og støtteforløbene og i muligt og relevant omfang tilpasse med henblik på at skabe mere kontinuerlige forløb for den enkelte studerende.

En tydelig visualisering og et klart studie- og støtteforløb kan gøre brugerrejsen mere enkel for den studerende.

- I visse situationer kan det lette administrationen, at forskellige dele af en uddannelsesinstitution har mulighed for at dele personoplysninger om studerende. Der kan derfor med fordel udarbejdes en fælles fortolkningsramme af GDPR-reglerne til uddannelsesinstitutionernes område.
- Arbejdsgruppen peger på, at bør ses nærmere på, hvorfor nogle studerende oplever meget ventetid på at få leveret støttemidler. Det er arbejdsgruppens vurdering, at en nedbringelse af ventetid i forbindelse med Specialpædagogisk Støtte (SPS) vil gøre en stor forskel for de studerende, som har behov for hjælpemidler/støtte.

Mere fleksibilitet

Arbejdsgruppen har identificeret, at flere studerende med funktionsnedsættelser er udfordrede i forhold til at kunne indgå på samme vilkår som studerende uden funktionsnedsættelser i fuldtidsstudier. Udfordringerne på institutionsniveau relaterer sig særligt til studieaktivitetskrav og praktik.

Arbejdsgruppen peger på følgende initiativer til inspiration, der kan forbedre målgruppens vilkår i relation til at studere på fuld tid.

- Fuldtidsstudier er udgangspunktet for uddannelsessystemet for de videregående uddannelser. Mulighederne for mere fleksibilitet ift. studieaktivitet bør derfor undersøges. Arbejdsgruppen peger på, at uddannelsesinstitutionerne kan kigge på at give bedre mulighed for, at studerende kan tage undervisningen på andre udbud, hvis der eksempelvis er fag de mangler, tilbyde aftenhold, onlineundervisning mv.
- Specifikt for studerende i praktik peger arbejdsgruppen på, at uddannelsesinstitutionerne bør tage initiativ til at skabe mere fleksible rammer og et fokus på tættere samarbejde med virksomhederne/praktikstederne i forhold til særligt tilrettelagte praktikforløb samt samspillet mellem praktik og uddannelse.
- Arbejdsgruppen har drøftet de studerendes forsørgelsesvilkår, herunder særligt SU. Nogle studerende med funktionsnedsættelser oplever utryghed og beretter om bekymringer over deres økonomi i perioder, hvor de får mulighed for at studere på ned-sat tid eller bekymringer over måske at løbe tør for SU-klip til sidst i uddannelsen. Arbejdsgruppen finder, at trygge rammer for et godt studieliv for studerende med funktionsnedsættelser også handler om tryghed og forudsigelighed om økonomi. Arbejdsgruppen har derfor identificeret den udfordring, der ligger i, at en dispensation i forhold til studieaktivitetskravet efter uddannelsesreglerne ikke isoleret set giver den studerende ret til tilsvarende tillæg af SU-klip efter SU-reglerne. Selvom uddannelsesinstitutionen kan give dispensation til at forlænge et studieforløb, så skal den studerende fortsat opfylde SU-reglerne om studieaktivitet.

6. Bilagsoversigt

Bilag 1 - Arbejdsgruppens kommissorium, UFS

Bilag 2 - anbefalinger til universiteterne, DKUNI

Bilag 3 - Hyrdebrev om forvaltning af handicapområdet, UFS

Bilag 4 - Datagrundlag, UFS

Bilag 5 - Tabel datagrundlag, UFS

7. Referencer

Bekendtgørelse nr. 2027 af 7. november 2021 om eksamener og prøver ved professions- og erhvervsrettede videregående uddannelser (eksamensbekendtgørelsen for professions- og erhvervsrettede videregående uddannelser).

Bekendtgørelse nr. 2271 af 1. december 2021, §6 om eksamener og prøver ved universitetsuddannelser (eksamensbekendtgørelsen for universitetsuddannelser).

Bekendtgørelse nr. 2672 af 28. december 2021 om erhvervsakademiuddannelser og professionsbacheloruddannelser (LEP-loven).

Børne- og Undervisningsministeriet (2021). *Ny aftale om indsats for elever og studerende med handicap*. Tilgængelig på <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvvm/2021/maj/210510-ny-aftale-om-indsats-for-elever-og-studerende-med-handicap>.

Det Centrale Handicapråd (2021). *Samfundsøkonomiske gevinster ved højnet uddannelsesniveau hos personer med psykiske handicap*. Rapport fra rådgivningsvirksomheden COWI A/S.

Mace, Ron (1985). *Universal Design, Barrier Free Environments for Everyone*. I: Designers West. 33(1), s. 147-152.

Sundhedsstyrelsen (2017). *Sundhedsstyrelsens Guide til trivselsindekset WHO-5*. tilgængelig på <https://www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2017/Styrket-sundhedsindsats-for-socialt-udsatte-og-saarbare-grupper/Ans%C3%B8gningsmateriale/Guide-WHO-5.ashx?la=da&hash=570F8CAE8013977379E1BC24D663D8FDB186DB76>

Tænketanken Perspektiv (2019). *Nødvendigt for nogle, godt for alle - en undersøgelse af vilkår for studerende med funktionsnedsættelser på lange og mellemlange videregående uddannelser*. Tilgængelig på https://static1.squarespace.com/static/603625f99bf6674bc4d408cc/t/603f59ab1f7737469ab507bb/1614764513109/N%C3%B8dvendigt+for+nogle%2C+godt+for+alle+-+En+unders%C3%B8gelse+af+vilk%C3%A5r+for+studerende+med+funktionsneds%C3%A6ttelser+p%C3%A5+lange+og+mellemlange+videreg%C3%A5ende+uddannelser_Perspektiv.pdf

VIVE (2021). *Mennesker med handicap - Hverdagsliv og levevilkår 2020*. Tilgængelig på <https://www.vive.dk/media/pure/16726/6185728>. VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.